

Slovenski Pravnik

Izdaja društvo „Pravnik“ v Ljubljani

ODGOVORNI UREDNIK:

Dr. RUDOLF SAJOVIC

VSEBINA:

1. PROF. G. KREK: Organizacija sodišč po najnovejšem zakonskem načrtu	113
2. IV. ŠKARJA: Državni svet	131
3. DR. KARL ŠAVNIK: Naš zakon o glavni kontroli	141
4. Dr. Ivan Tavčar †. — Dr. Jakob Kavčič †	151
5. Književna poročila	156
6. Razne vesti	158

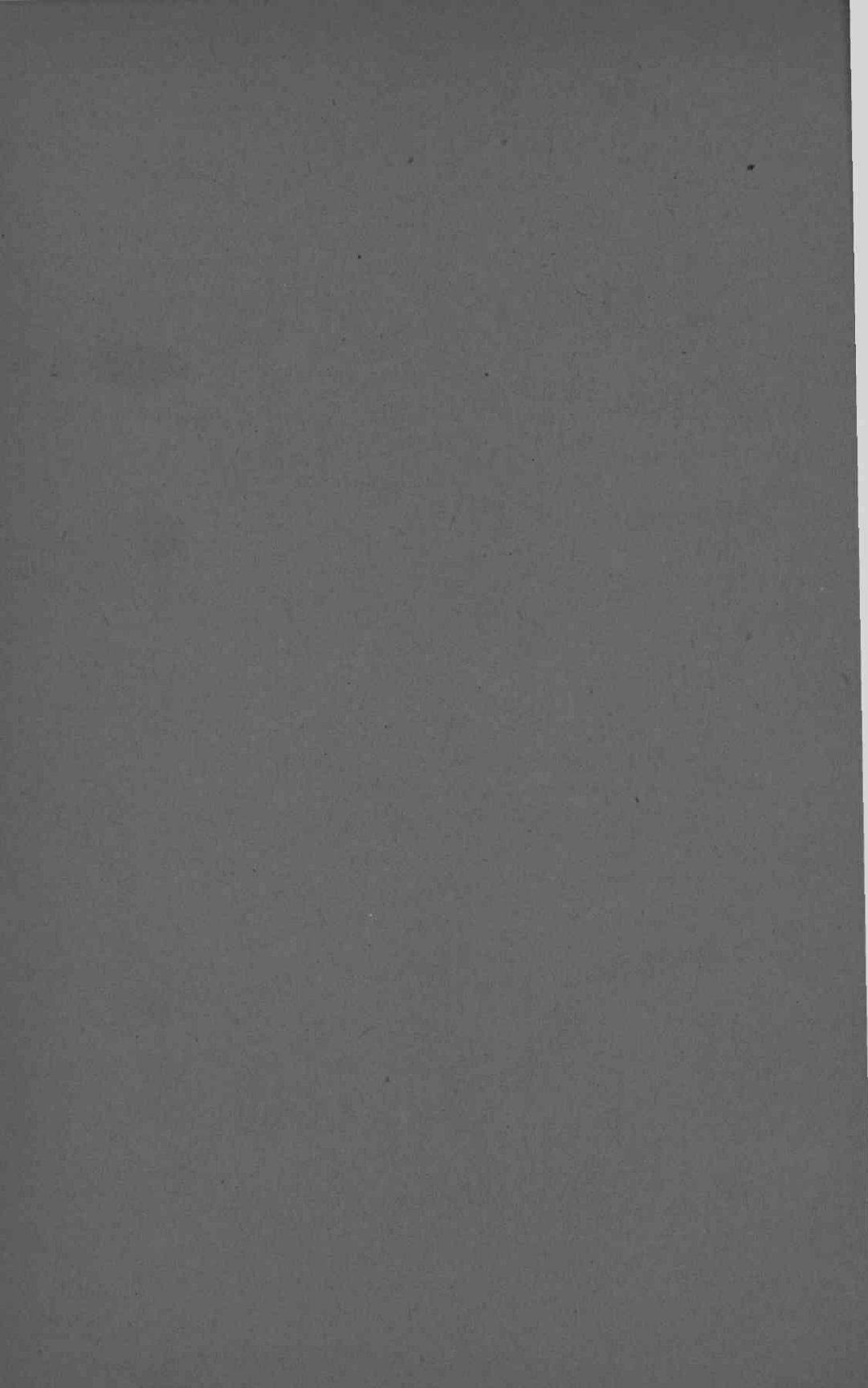
PRILOGA: Odločbe stola sedmorice v civilnih stvareh.

V LJUBLJANI

NATISNILA „NARODNA TISKARNA“

1923

SLOVENSKI PRAVNIK.

Leto XXXVII.

V Ljubljani, 1. junija 1923.

Štev. 5. in 6.

Organizacija sodišč po najnovejšem zakonskem načrtu.

Prof. G. Krek.

(Dalje.)

S tem pa, da sprejmemo postopek § 38 tudi za okrožna sodišča, je njegovemu predsedniku samo eden izmed poslov § 20 odvzet in izročen posebni komisiji, namreč pridelitev poedinega sodnika oddelku ali oddelkom (senatom). Vsled tega bo smel predsednik sodišča slej ko prej označiti posle, ki jih je poedinim oddelkom (senatom) obavljati v prihodnjem letu, torej n. pr. odrediti, da imej oddelok I. z določenim številom prideljenih sodnikov vse ali po vrsti določene kazenske stvari, odd. II. civilne stvari itd. To je posel, ki ga naš zakon na tem mestu ne omenja, pač pa v poglavju o velikih sodiščih (§ 37), kjer ga prideljuje predsedniku. Zadevna upravna odredba nima z osebami nič opraviti, je zgolj stvarne narave in se sme brez pomisleka poveriti predsedniku okrožnega sodišča samemu. Jasnosti in istoličnosti na ljubo bi le priporočal, da se to kakor v § 37 tudi v § 20 izrečno pove.

Zelo važno pa in najmanj tako kočljivo kakor prideljevanje sodnikov je postavljanje predsednikov oddelkov, oziroma senatov (prim. op. 26). V tem oziru staja si nemški in prvotni avstrijski zakon antipoda. Dočim prepušča § 32 o. z. tudi ta posel brezdvomno predsedniku prvostopnega sodnega dvora nekvarno potrditvi po predsedniku višjega dež. sodišča, izhaja iz § 61 nemškega GVG in iz zgodovine te določbe, da nemška sodna ustava ne pozna članov, ki bi se jim predsedstvo poverilo, temveč (poleg predsednika sodišča) samo

za »direktorje« imenovane predsednike oddelkov; le o razdelitvi teh direktorjev med oddelke (»komore«), kolikor jim ne predseduje predsednik sodišča sam, odloča kolegij, sestoječ iz predsednika in direktorjev. Omejitev, da morejo predsedovati le predsednik sodišča in direktorji, povzroča seveda v praksi marsikatero težkočo (Struckmann-Koch, ZPO. razl. 2. k § 61). Na drugi strani se mora priznati, da sama na sebi enostavna rešitev avstrijskega zakona nikakor ni brez pomislekov iz razlogov, ki sem jih že namignil. Naš načrt se pridružuje očitvidno avstrijskemu zakonu. Ako določa § 20, odst. 1, da predsednik »sastavlja na kraju svake godine... odeljenja«, je s tem spričo nedostatka posebne norme pač izrečeno, da določa oddelkom tudi predsednike. Ne glede na druge pomisleke ni ta rešitev v duhu naše bodoče legislacije; razlogi, ki govorijo zoper samovladarstvo predsednika nad sodniki vobče, se upirajo tudi in v še večji meri določbi, po kateri ima predsednik *plein pouvoir* glede določitve predsedujočih sodnikov. Izhod v smeri nemškega zakona se mi zdi že iz praktičnih razlogov nedostopen. Takisto se ne da zagovarjati, da razpravlja o vprašanju predsednikov oddelkov plenum vseh sodnikov.³⁶⁾ Analogija z višjimi sodišči pa je v tem pogledu izključena. Kajti pri vrhovnem sodišču so predvidena za predsednike oddelkov posebna, sistemizovana mesta (§ 44); ker jih imenuje kralj kot take (§ 66), ni povoda za nadaljnjo odredbo. Isto velja tudi za predsednike oddelkov pri velikih sodiščih, ker so kot taki po § 37 avtomatično poklicani činovno najstarejši sodniki. Zoper to sem odločno ugovarjal iz razlogov, ki jih navedem na mestu, kamor spadajo. Toliko pa je gotovo, da nimajo predsedniki niti vrhovnega, niti velikih sodišč glede postavljanja predsednikov oddelkov nobene oblasti. Vprašanje se mora torej za okrožna sodišča rešiti posebej. Morda bi se dal uporabiti način, ki ga predpisuje

³⁶⁾ Še manj bi se seveda mogel strinjati s predlogom, naj občni zbor sodnikov predsednike celo sam izvoli, kakor to nasvetuje Engel (GerZtg 1919, 106) in njemu sledeč Bovensiepen (DJZtg 1920, 226 ss., prim. tudi Klang, GerZtg 1919, 310), in kakor je to običajno v Švici (Reichel, Bestellung u. Stellung d. Richter. 1919, 51). Odločno odklonilno stališče zavzema tudi Hachenburg (DJZtg 1922, 610).

§ 61 GVG za razdelitev predsedstev poedinih oddelkov med imenovane direktorje, tudi za določitev predsednikov. Ker pa kolegij, sestavljen iz predsednika, morebitnega podpredsednika sodišča in iz dosedanjih predsednikov oddelkov težko odloča in sua causa, bi dal temu kolegiju samo posvetovalno funkcijo, odločilno pa pridržal predsedniku, zoper čigar odlok pa — ki bi bil tudi ex lege podvržen odobrenju predsednika velikega sodišča (§ 21) — bi se mogla eventualno podeliti pravica pritožbe na veliko sodišče (bodisi na predsednika, bodisi na istolično sestavljeni kolegij). Prižnavam, da tudi ta rešitev ni idealna. Vendar daje večje jamstvo za nepristransko postopanje, kakor stari avstrijski zakon, ne da bi hkratu povzročal praktične težkoče liki nemška solucija, oziroma številne pomisleke, ki jih vzbuja naprava personalnega senata najnovejšega avstrijskega kova. Morda se najde boljša pot kakor po meni prima vista predlagana. V podatkih, ki sem jih prav v to svrho navedel iz tujih zakonodaj, spavajo še mnogotere možnosti različnih kombinacij, izmed katerih se naj po vestnem pretehtanju vseh razlogov za in proti izbere tista, ki ustreza pojmovanju naše dobe in našega zakonodavstva, a vendar ne ograža vzvišenega stališča predsednika in neutrpnje discipline. Samo to naj še omenim, da bi se pod nobenim pogojem ne mogel strinjati z rešitvijo, ki jo predvideva v takih primerih § 37 našega zakona za velika sodišča. Da bi bili po činu najstarejši sodniki samo zbog svoje starosti poklicani avtomatično kot predsedniki oddelkov, je povsem nesprejemljivo (prim. moje pripombe k temu paragrafu).

Ponavljam: 1.) Letno razdelbo poslov med oddelke (senate) določa predsednik okrožnega sodišča sam; 2.) on naj določa tudi predsednike oddelkov in njih namestnike in razdeljuje poedina predsedstva med nje, toda to po zaslišanju gori označenega predsedniškega kolegija; 3.) letna pridelitev sodnikov in njih namestnikov poedinim oddelkom (senatom) naj gre kakor na višjih stopnjah temu kolegiju po zaslišanju občnega zbora sodnikov. Glede glasovanja bi se moral z ozirom na možnost sodega števila članov pridržati predsedniku odločujoč glas za primer enakoglasja. 4.) V nujnih slučajih § 22 bi naj smel predsednik sam odstopiti od letne razdelbe, a bi proti taki

odredbi imel prizadeti sodnik pritožbo brez odložnega učinka na predsednika velikega ali na predsedniški kolegij okrožnega sodišča. Podobna pritožbena pravica bi se mogla priznati proti predsednikovim odlokom pod točko 2.) (vsekako na predsednika ali predsedniški kolegij velikega sodišča) in proti odlokom predsedniškega kolegija pod točko 3.) v primeru § 4, odstavek 3 avstr. nov. (pristojnost ista kakor za odloke pod 2.). Predlagana ureditev je na videz zapletena; v praksi pa menda ne bo težkoč, ako postopa predsednik pravilno in taktno in ako pojmujejo sodniki svoj poklic tako vestno in uvidevno, s tako nesebično vdanostjo v svojo visoko nalogo, kakor smo je bili doslej navajeni pri nas. Vsekako ima naša solucija to prednost, da posluje predsedniški kolegij — samo na sebi mnogo okretnejša korporacija nego avstrijski personalni senat — praviloma samo enkrat na leto.³⁷⁾

Navzlic predlaganim izpremembam ostane lahko določba § 21, po kateri odobruje predsednik velikega sodišča razporedbo predsednikov oddelkov (senatov) in njih namestnikov, določba, ki ima pač bolj formalen nego materialen pomen (tako tudi § 33 o. z.; XI. komisija nemškega državnega zbora je dosledno tudi to pravico upravnega funkcionarja odklonila in za devni predpis naknadne vladne predloge [§ 63 a] izbrisala). Istotako smemo obdržati določbo § 25, po kateri razdeljuje predsednik oddelka (senata) posle med člane svojega oddelka (senata) in jih postavlja v poedinih stvareh za poročevalce, katerim sme naročiti pripravo pismenega načrta odločbe. Kajti, ako se sprejme moj predlog, se more ta določba nanašati samo na prideljevanje k o n k r e t n i h stvari v okviru in mejah enkrat za vselej določenega in ustanovljenega delokroga tistega oddelka (senata), kateremu sodnik pripada. Končno bi kazalo pooblastiti pravosodnega ministra, da izda a b s t r a k t n a načela, po katerih se izvršuje letna razdelba. Zato priporočam (kakor že zgoraj v op. 14 za okrajna sodišča,

³⁷⁾ Predsedniškemu kolegiju bi se mogli poveriti tudi drugi posli, kakor n. pr. periodično kvalificiranje sodnikov, brez katerega bo postopek v smislu § 12, odst. 3 sod. zak. skoraj nemogoč. Za ta posel bi se mogel kolegij dopolniti s predsedniki prizivnih in vzklicnih senatov (prim. o tem pripombe k § 40 našega zakona).

in kakor je predlagal za o. z. tudi F r i e d m a n n op. c. 204), da se uvrsti primerna določba tudi na tem mestu.

V tej zvezi se je spomniti še § 23. Njegova določba odgovarja § 11, odst. 2, ki predvideva pridelitev sodnika o k r o ž n e g a sodišča okrajnemu sodišču; dopušča namreč tedaj, kadar sta v p o e d i n e m p r i m e r u zadržana sodnik in njegov namestnik — misliti je na bolezen, vpoklic k vojaškim vajam, izpraznitev službenega mesta, začasen naval poslov itd. —, da namestuje sodnik o k r a j n e g a sodišča sodnika okrožnega sodišča, ki ima svoj sedež na mestu okrajnega sodišča. Tu gre menda iz večine začasne in nujne primere zadržka, ko niti namestniku ni moči vstopiti (§ 20, odst. 1), niti ne pomaga odstop od letne razdelbe poslov (§ 22), ker ni pri okrožnem sodišču samem nobenega sodnika, ki bi ga bilo moči prideliti. § 23 govori samo o »sodnikih«. Zato je uporaba te določbe kajpada zavisna tudi od tega, da ne gre za noben izmed (odslej pač redkih) primerov, v katerih se da izpolniti vrzel že s sodniškim pomočnikom (sekretarjem ali pristavom). Pravico razpolagati ima predsednik okrožnega sodišča. Premišljati se dá o tem, če ne govori marsikaj za to, da se poveri ta posel tudi tu predsedniku velikega sodišča (prim. moja izvajanja k § 11 in § 46, odst. 2 o. z., po katerem odreja pridelitev glede okrajnih sodišč predsednik višjega deželnega sodišča, glede ostalih sodišč celo pravosodni minister). Ali se bo predsednik te pravice posluževal pogostoma in kako daleč naj sega ta pravica, bode nemalo odvisno od tega, bomo li imeli tudi po novem zakonu sodnike, ki se ne imenujejo na določeno mesto, marveč za okoliš velikega sodišča, ki pa bodo navzlic nedoločenosti službenega mesta sodniki v smislu ustave, seveda s suspendirano nepremestljivostjo. Takozvanih »letečih sodnikov« (prej adjunktov) naš zakonski osnutek ne pozna. Prav tako mu je nepoznan zapleteni razloček med sodniškimi uradniki, ki jih pooblašča predsednik velikega sodišča za samostojno izvrševanje sodniškega zvanja pri okrajnih sodiščih (§ 25, odst. 1 o. z. in § 5, odst. 2 sod. prav.), oziroma ki jim podeljuje pravosodni minister glasovalno pravico pri sodnih dvorih (§ 30, odst. 3 o. z.) z ene strani in med ostalimi za izvrševanje sodniškega zvanja kvalificiranimi sodniškimi uradniki z druge strani. Vsakdo, ki je ime-

novan za sodnika, je že s tem imenovanjem sodnik v smislu ustave in je vobče pooblaščen, da vrši sodstvo v civilnih in kazenskih stvareh samostojno in pod svojo odgovornostjo (tako sedaj izrečno tudi § 3, odst. 1 avstr. GVNov. in čl. 3 poljske sodne organizacije, ki je bil ž njim institut pomožnih sodnikov in po zakonu v izvrševanju njihovega zvanja omejenih sodnikov izrečno razveljavljen). Navzlic temu pa menim, da niti ustava, niti naš načrt ne izključujeta, da se sorazmerno določeno število sodnikov že kar i m e n u j e z rezervatom, da so brez določenega mesta, in da bi tega že iz praktičnih razlogov niti ne smela izključiti. (Prim. moje pripombe k § 66, iz katerih izhaja, da bo treba v tem oziru še pozitivne določbe.) Ako je temu tako, tedaj bodo seveda ti sodniki na razpolago in jih bo smela pravosodna uprava (predsednik velikega sodišča ali pravosodni minister) slej ko prej prideljevati v primerih, ki jih ima v mislih § 23. Tedaj bo pač redko potrebno, da se uporabi § 23 in vpokliče (stalni) okrajni sodnik k okrožnemu sodišču na substitucijo. Za te primere pa moramo imeti posebno normo z ozirom na ustavo in ker sodniki okrožnega in okrajnega sodišča s skupnim sedežem ne bodo tvorili več enotnega uradniškega telesa (kakor po § 25, odst. 2 o. z.). Neobhodno potrebna pa je taka določba zlasti tedaj, ako bi hoteli iz čl. 112 ustave izvajati, da je sploh nedopustno imenovati sodnike za okoliš velikega sodišča, torej brez določenega mesta. Tedaj bo določba § 23 ne samo potrebna, temveč — nasprotno — v sedanji obliki po mojem mnenju niti ne bode zadoščala. Kajti predsednikova pravica je omejena ne samo na okrajne sodnike, ki so nameščeni pri okrajnem sodišču na sedežu okrožnega sodišča, marveč poleg tega še v dveh smereh: prvič sme v enem senatu samo en namestnik biti okrajni sodnik; drugič pa ne morejo okrajni sodniki namestovati sodnika poedinca (§ 23, odst. 2). Precej dvomljivo se mi zdi, ali je druga utesnitev s t v a r n o utemeljena. Zakaj bi sodnik okrajnega sodišča, ki je kot tak navajen soditi samostojno kot sodnik poedinec, ne smel izvrševati iste funkcije pri okrožnem sodišču? Smatram vobče za prazno vero, da raste važnost in zamotanost pravnih stvari z višjo imovinsko vrednostjo, ki je vendar v ogromni večini primerov odločilni kriterij za pristojnost. In baš dejstvo, da odloča vsaj glede civilnih pravnih malo-

dane vselej denarna vrednost o usodi, pride li stvar pred okrajno ali pred okrožno sodišče, povzroča tudi praktične pomisleke zoper omenjeno utesnitev. Vse težnje procesualnih reform inozemskih zakonodaj gredo za čim najobsežnejšim uporabljanjem sodnikov poedincev pri kolegialnih sodiščih. Naravno se drži preosnova v prvi vrsti najmanj kočljive vrste kolegialnosodnih stvari, tistih, ki jih kvalificira zgolj vrednost spornega predmeta kot take in glede katerih obeta reforma vsled njih množine izdatnih uspehov. Omenjena utesnitev § 23 pomeni torej, da bi bil okrajni sodnik baš v pretežni večini pravnih stvari že v naprej izključen, ako prinese novi c. p. r. ali pa naknadna novela pod težo preobremenitve okrožnih sodišč s civilnimi pravicami in sledeč zgledu inozemskega zakonodavstva tudi nam razširjen delokrog sodnika poedinca, morda celo sodnika poedinca kot pravilo i pri okrožnih sodiščih. Statistika in dejstvo, da tožijo naši sodniki in sodni predsedniki čim dalje glasneje in upravičeno radi preobremenitve, nam nalagata dolžnost, da računamo že sedaj z omenjeno legislativno posledico neprestanega naraščanja civilnih sporov. Tedaj pa pravica predsednika, da pokliče okrajnega sodnika na pomoč, ne bo hasnila ali nič, ali prav malo. Stvar bo približno ista, kakor sedaj okrajnemu sodišču ni mnogo pomagano, ako se mu prideljujejo sodniki, ki niso pooblaščen, da izvršujejo sodstvo samostojno. Predsednik bo imel na razpolago okrajnega sodnika, ki ga pa skoraj nikjer, zlasti pa tam ne more uporabljati, kjer bi bil najbolj potreben: v civilnih spornih stvareh. Ker vse kaže, da bomo morali tudi mi delokrog sodnika poedinca okrožnega sodišča prej ali slej izdatno razširiti, priporočam, da izločimo omejitev § 23, po kateri prideljeni sodniki okrajnega sodišča ne smejo izvrševati poslov sodnika poedinca. O nadaljnjih utesnitvah v smislu § 11 (pristanek prizadetega sodnika in rok) načrt na tem mestu ničesar ne omenja; po mojem mnenju pravilno, ker izvirajo te utesnitve iz načela nepremestljivosti, ki ni tangirano, kadar gre, kakor pri § 23, zgolj za pridelitev k drugemu sodišču v istem kraju.

Dotaknili smo se ravnokar vprašanja zasedbe okrožnega sodišča. Kakor sem že omenil prej, vrše okrožna sodišča sodstvo v senatih trojice sodnikov, »kolikor ta ali drug zakon ne

določa drugo« (§ 18). Pravilo trpi po načrtu samem dvoje izjem, namreč v primerih, v katerih sklepa okrožno sodišče v plenarnem senatu »opšti sednici« (§ 26), in v primerih, v katerih odloča sodnik po edinec (§ 27). Izmed »drugih zakonov« prihaja doslej v poštev samo civilni postopnik, čigar deln. kom. nač. recipira v § 5 odst. 4 določbo § 7 odst. 3 našega sod. prav. v obliki razbr. nov. in v § 6 določbo § 7 a našega sod. prav., ustanavljajoč mejo s 5000 Din.³⁸⁾ Načrt k. p. r. nima — kolikor smem soditi po podatkih, objavljenih v Pravnem pregledu, knjiga II., 1922 — nobene določbe glede zasedbe sodišča.³⁹⁾

³⁸⁾ Ta znesek, ki je ob sebi precejšen, sta že sedaj znatno prekoračila čl. II, št. 1 avstr. IV. razbr. nov. od 17. julija 1922, BGBl. 532, z 10.000.000 aK in čl. II, št. 1 češkoslov. zakona od 1. aprila 1921, Sb. z. a n. 161, z 10.000 čK, poslednji zakon le začasno z veljavo do 30. junija 1923 (čl. XI, odst. 2). V češkoslovaški republiki mislijo torej prvi na podor razbremenitvenega zakonodavstva, vračajoč se glasom čl. XI cit. zak. k prvotni meji I. razbr. nov. (2500 K). Tako v Avstriji in Češkoslovaški kakor na Poljskem (zak. od 3. marca 1920, Dzennik ustaw 144, prim. Wahle, GerZtg 1920, 154 ss.) pa so razen vrednostnega sodstva razširili tudi kavzalno sodstvo sodnika poedinca.

³⁹⁾ Iz izvajanj prof. Dolenc (Pravni pregled II, 24) sledi, da se sklicuje načrt k. p. r. glede stvarne pristojnosti sploh na zakon o organizaciji sodišč. Uredniki so vzeli za podlago očitvidno II. načrt našega zakona. Z našim sedanjim načrtom se to ne ujema več, ker zavzema načelno stališče, da gredo podrobne določbe o pristojnosti v odnosne zakone o postopkih (prim. zgoraj str. 1 in op. 12). Dosledno molči tudi Subotić, op. cit. 110, 111, ko omenja sodnika poedinca pri okrožnem sodišču, o njegovem področju. Načrt k. p. r. bo torej treba dopolniti tako glede stvarne pristojnosti kakor glede zasedbe sodišča, v zadnjem pogledu vsaj toliko, kolikor hoče odstopiti od pravila § 18 našega nač. (trojice sodnikov). Menim pa, da bi kazalo ostati pri pravilu in torej vpeljati tudi v kazenskih stvareh trojico sodnikov na mesto dosedanje četvorice oziroma petorice, (kakor se je to n. pr. že zgodilo v Hrvatski in Slavoniji z uredbo od 22. junija 1921, Sl. N. 145), sodnika poedinca pa rajši sploh ne uvesti. S tem bi si prihranjevali vsaj enega sodnika, hkratu pa se ogibali veliki odgovornosti, ki jo vendarle prevzamemo z uvajanjem sodnika poedinca v kazenskih stvareh. Saj si je celo avstr. obnovitveno zakonodavstvo zamislilo kazenskega sodnika poedinca pri zbornem sodišču le kot zasilen provizorij. Po čl. VII., odst. 3 kazenskopravdne nov. od 5. decembra 1918, StGBI. 93 bi bile morale določbe o t. zv. »izenostavljenem« postopku (»vereinfachtes Verfahren«) priti ob veljavo s potekom leta 1921,

Od omenjenih dveh izjem nas mora zanimati predvsem skupina, ki se tiče sodnika poedince, ker je v ozki zvezi s sila aktualnim problemom razbremenitve sodišč. Saj je ustanova sodnika poedince tako rekoč rešilna vrh, ki se je drži krčevito vse razbremenitveno zakonodavstvo, tema, ki je moči o nji mnogo govoriti pro in contra, in ki je o nji nastala zlasti v povojni dobi cela literatura. Je to problem, ki se povsem zadovoljivo ne da rešiti absolutno, marveč samo relativno, ker je rešitev v največji meri odvisna od dolge vrste okoliščin, predvsem seveda od kakovosti sodniškega materiala, ki je včasih celo v raznih pokrajinah ene in iste države jako različna. Tako je v bivši Avstriji daljni vzhod zaostajal znatno za sredino in zahodom, prav tako tudi eksponirani jug za severom. Tudi v naši kraljevini ne bo menda mnogo drugače. Ni moj namen, še manj mi je moči, da se lotim v okviru te splošne razprave podrobneje tega vprašanja, ki se tiče morda bolj postopka kakor notranje organizacije sodišč. Naj se mi dovoli le par besed, ki se tičejo načelnega vprašanja: sodnik poedinec ali ne?⁴⁰⁾

in se je ta doba tudi s čl. I, odst. 1 kazenskopravne nov. od 20. oktobra 1921, BGBl. 580, podaljšala samo do konca l. 1922. Zoper sodnika poedince pri kazenskem zbornem sodišču kot stalno ustanovo je tudi Hönigsberg, Mjesečnik 1922, 156, malo zaupanja ima vanj i Dobrovolny, ib. 1921, 262.

⁴⁰⁾ Problem sodnika poedince se pojmuje in rešuje navadno kot nekakšna matematična naloga. Priznavam takoj, da ne vidim rešitve te naloge v aksiomu, da je $3 > 1$ ali $3 = 1 + 1 + 1$, da je torej senat že iz tega razloga boljši kakor sodnik poedinec. Ta račun že zato ni pravilen, ker nas uči izkušnja, da včasih vsi votantje skupaj ne dosegajo duševne potence enega samega odličnega sodnika, in da celo ob povsem normalni nadarjenosti posameznikov kolektivno posvetovanje in mišljenje ne vpliva ravno ugodno na sicer povsem zadostno razsodnost poedincev, temveč da se ta razsodnost in s tem pravilnost sklepov družbe neredko zniža sorazmerno z rastočim številom njenih članov. Z delitvijo dela se deli odgovornost in ž njo energija posameznika. Član se zanaša na člana, in rezultat je včasih nasprotje tega, kar se je nameravalo; drastično, vendar več ali manj točno izraženo v distihu: Jeder, sieht man ihn einzeln, ist leidlich klug und verständig; Sind sie in corpore, gleich wird euch ein Dummkopf daraus. Gotovo ne zastopa večje število ljudi vselej pravilnejšega mnenja kakor en sam človek, in mnogokrat leži vse breme in vsa odgovornost dejansko na ramah enega samega sodnika, navadno predsednika senata, ki bi štel kot sodnik poedinec prav toliko kakor v senatu

Nadaljnjega problema, ki ga je rešiti, ko bi vprašanju pritrdili, problema, kako daleč naj sega njegova jurisdikcija, se morem na tem mestu dotakniti le mimogrede.

Tok razvoja gre brezdvomno za čim najizdatnejšo uporabo sodnika poedinca tudi pri kolegialnih sodiščih. Ni ta razvoj povsem naraven. Presilni naval civilnosodnih poslov, ki je kajpak v veliki meri, čeprav ne izključno (prim. izborno in velezaslužno razpravo prof. Škerlj v »Slov. Pravniku« 1922, 173 ss.) posledica devalvacije denarja, dalje budžetarne težave, s katerimi se borijo države, tuptam tudi pomanjkanje dobro usposobljenih sodnikov: vse to tira civilno sodstvo zbornih sodišč prve stopnje v kritičen položaj. Nekje se mora postaviti umeten jez. Naravno so se domislili najprej števila sodnikov, ki tvorijo sklepčni kolegij, in možnosti, da se prihranita z znižanja

z dvema sodnikoma skupaj. V takih primerih res ni povsem neupravičena tista beseda, ki jo je za senatno justico skoval Klang (GerZtg 1919, 310), nazivljajoč jo »dissimulierte Einzelgerichtsbarkeit«. So pa tudi primeri, v katerih je ravno nasprotno res, da namreč postajajo ljudje s samo na sebi neznatno ali vsaj podnormalno darovitostjo v družbi z zmožnejšimi tovariši, zlasti pa pod vplivom vodečega duha popolnoma porabni člani korporacije, deloma ker se polagoma marsikaj nauče od drugih, semtertja tudi, ker zna večši voditelj vzbuditi v njih spavajoče posebne sposobnosti, ki se jih sami niti ne zavedajo, ki se pa dajo izrabljati v korist skupne zadače. So včasih tudi zelo inteligentni, v teoriji odlično izobraženi in izredno vestni pravniki, ki radi samih malenkosti ne vidijo bistva, ki iz dejanskega stanu ne znajo izluščiti odločilnih dejstev. Kot sodniki poedinci se ne obnesejo. V senatu se v medsebojnem razgovoru kmalu razbere, kaj je važno in za kaj v glavnem gre. Tu jih ne motijo več stotere postranske okoliščine, ki bi njihovo pozornost kot sodnikov poedincev odvajale od glavnega predmeta, in tu so s svojim globokim teoretičnim znanjem in s svojo bistroumnostjo neprecenljivi sotrudniki. Isto velja včasih glede živčno občutljivih sodnikov, ki jih kot sodnike poedince bolešno stopnjevani čut odgovornosti vznemirja in jim krati razsodnost, dočim motrijo in presojujejo dejstva popolnoma mirno in jasno, kadar delujejo pod skupno tvrdko senata, tako rekoč z omejeno zavezo. Prihaja mi na misel zopet sentenca pesnika misleca, ki je v njej tudi več resnice kakor poezije, in ki se je torej menda niti pravniku ni treba sramovati: Nullen, treten sie hinter ein Eins, Würden tausende zählen; Weil sie den Führer nicht wählen, Zählen sie alle zusammen keins. Obče veljavno pravilo se po mojem mnenju ne da izvajati. Kar se tiče naše krajevine, hočemo in moramo zaupati zatrdilu, da absolutne ničle vsaj v znat-

njem števila sodniški material in denar. In tako bodi sodnik poedinec tako rekoč tisti, ki naj reši justico povodnji, kolikor se naval ne da napeljati v drugo, prav tako umetno in večidel zaradi sile ustvarjeno strugo: laiško sodstvo (sodniki nestrokovnjaki, večniki, porotniki, razsodniki). Pravijo, da gre predvsem sodniku poedincu bodočnost pravosodja (Zwiedineck, GerZtg. 1921, 52). Toda kakor je dobro došel pri okrajnem sodišču, tem vprav rojenem monokratskem sodišču, ne da se vendar prezreti, da je pri zbornem sodišču gotovo anomalija, dokler mu hočemo ohraniti kolegialni značaj. Seveda bi se ta pomislek dal odvrniti z odločnim Principiis obsta! Ali pravna kontinuiteta nas poziva k opreznosti, prav posebno še glede na Srbijo, kjer so sodnika poedince pri prvostopnih sodiščih uvedli šele pred kratkim, in sicer v civilnih (do 3000 Din) in v kazen-

nem številu vendar ne obremenjujejo našega justičnega budžeta. Tedaj je pa jasno, da se da sestaviti iz dveh polovic ali treh tretjin vsaj ena edinka, dočim ostane ena sama polovica ali tretjina pač vselej ulomek. Iz aritmetike prevedeno: Tudi manj usposobljeni sodnik more vobče prispevati k dobri razsodbi, dočim bi njegova potencia kot sodnika poedince nikoli ne zadoščala. Ker se naslanja vse znanje le na izkustvo, so važna seveda opazovanja, ki se tičejo specialno sodnika poedince v državah, kjer ga že imajo. V Italiji, kjer je bil splošno uveden pri tribunalu z zakonom od 12. decembra 1912, institucija ni uspevala (prim. Olszewski v Bl. f. vergl. RWiss. 1914, 1 ss, in 189 ss). V Avstriji se je po občeim mnenju obnesla dobro (primerjaj Klang, l. c., Engel, Gerichts-Zeitung 1919, 109, Zwiedineck, Gerichts-Zeitung 1921, 52.). Tudi v Sloveniji ni pritožb. Jaz sam nisem kot sodnik druge stopnje opazil, da bi bile odločbe sodnikov poedincev — šlo je samo za vrednostno sodstvo — v kateremkoli oziru slabše od senatnih odločb. Ali se bode sodnik poedinec tudi v ostalih pokrajinah naše države izkazal kot ekvivalent, o tem bomo morali pač sami nabirati izkustva. Kakor izhaja iz teksta, najbrže sploh ne bomo postavljeni pred vprašanje, ali je sodnik poedinec enakovreden senatu. Kajti neizogibno potreben je že sedaj in bo postajal čedalje bolj po vsej naši državi, čim je uveden naš civilni postopek. Spricho tega dejstva se ne bo vprašalo »da ali ne«, temveč bo v razgovoru samo še večji ali manjši obseg področja, ki ga je določiti sodniku poedincu. Dokler ni nujne sile, ne dovoljujmo sodniku poedincu širšega delokroga nego ga ima sedaj pri nas v Sloveniji. Poskušajmo najprej s to omejeno jurisdikcijo. Izvzeto bi smelo biti le vrednostno sodstvo, ki se da brez pomisleka še bolj razširiti že zato, ker zvišanje pristojnosti meje, dokler hodi v stop z razvredbo denarja, pravzaprav ni razširitev.

skih stvarih (čl. 18 in 36 uredbe od 22. junija 1921, Sl. N. 155), kjer torej še nimamo prav nobenih izkušenj, kako se obnese. Isto velja glede Bosne in Hercegovine, kjer imajo pri okrožnih sodiščih sodnika poedinca v civilnih stvareh izza uredbe od 22. junija 1921, Sl. N. 145, (čl. 2 [§ 5 a c. p. r.] do 25.000 K), v kazenskih stvareh pa izza uredbe z istega dne, Sl. N. 146 (čl. 3 [§ 434 k. p. r.] vobče za hudodelstva in prestopke, ogroževane z največ petletno ječo, ako je pričakovati, da kazen na svobodi, ki bode izrečena, ne preseže 1 leta). Ob istem času šele je dobila tudi Hrvatska in Slavonija sodnika poedinca pri kolegialnem sodišču, in sicer z uredbo od 22. junija 1921, Sl. N. 146, za hudodelstva in prestopke, ogroževane z največ petletno kaznijo na svobodi ali odgovarjajočo denarno kaznijo (člen 2, odst. 1). In ako zremo na razmere še tako optimistično, ne bomo se mogli otresti drugega, dokaj tehtnejšega pomisleka, da v nekaterih pokrajinah naše kraljevine še nismo zreli za sodnika poedinca. Bojim se, da drugod nismo več zreli zanj. Kajti bližnji in poklični opazovalci in poznavalci naše judikature si ne prikrivajo dejstva, da nazadujemo tudi mi v ožji svoji domovini, daj Bog, da samo začasno, dokler meče vojna še venomer svoje temne sence. Kar se tiče torej naše kraljevine, rečem odkritosrčno, da senata v civilnih pravih nerad pogrešam zlasti v primerih kazenskega sodstva, v katerih gre pretežno za pravice osebnosti. Isto velja glede kazenskih stvari, ki so že itak, žal, običajno poverjene drugi garnituri.⁴¹⁾ Toda to

⁴¹⁾ V Avstriji je kaz.-pravdna novela iz l. 1918 (v. op. 39), deloma izpremenjena po kaz.-pravd. noveli od 15. junija 1920, StGBI. 279, in po kaz.-pravd. noveli od 20. oktobra 1921, BGBl. 580, začasno uvedla t. zv. »izenzustavljene postopek«, in dodala k. p. r. XXVIII. poglavje (§§ 495 do 503). V tem postopku sodi sodnik poedinec o hudodelstvih in pregreških, ki ne spadajo pred poroto, ki glede njih zakon ne predvideva najmanj petletne ječe in je kazen, ki jo je izreči in concreto, denarna ali pa kazen na svobodi največ enega leta. V takih primerih sme državni pravdnik, ne da bi vložil obtožbo, predlagati kaznovanje v izenzustavljenem postopku pred sodnikom poedincem (§ 495 nov. k. p. r.). Ta postopek se med drugim odlikuje po tem, da je branitev po zagovorniku obvezna, da mora, ako to odredi predsednik, ev. soditi celo sodnik okrajnega sodišča, da je javnost še v posebej določenih primerih izključena, in da prisojena kazen na svobodi ne sme prekoračiti enega leta, ker bi

so želje. Dejstva so močnejša in nas uče, da brez sodnika poedinca ni moči več prebiti.

Onstran naših meja mečejo zakonodavcu še drugo rešilno vrv. Priporočajo mu sodnika nestrokovnjaka.⁴²⁾ Klici »Dajte nam ljudskih sodnikov!« sicer niso tako številni in

nastopila sicer ničnost. Postopanje se ravna vobče smisloma po predpisih, ki veljajo za zborna sodišča (§ 500 k. p. r.). Glavno pravno sredstvo je vzklic, o katerem odloča sodni dvor prve stopnje (§ 501). Več ali manj kopija tega avstrijskega izenostavljenega postopka je postopek, ki ga predvideva uredba od 22. junija 1921, Sl. N. 146, za Bosno in Hercegovino, dalje uredba z istega dne v isti številki Sl. N. za Hrvatsko in Slavonijo in uredba z istega dne, Sl. N. 155, za Srbijo in ostale pokrajine kraljevine, »u koliko su u tim krajevima primenjeni zakoni Srbije obuhvaćeni ovom uredbom« (čl. 64). V eni točki pa se vse te uredbe razločujejo od avstr. vzorca: pravni leki gredo na višje sodišče, ne na kolegij istega zbornega sodišča prve stopnje. To odgovarja tudi stališču, ki ga zavzemajo slovenski pravniki de lege ferenda (prim. Sl. Pr. 1922, 61 ss.; glej tudi Kremžar, ib. 19 ss.). V Nemčiji je že od nekdanj težišče reorganizacijskih in razbremenitvenih teženj čim dalje bolj obsežno uporabljanje večnikov (skabinov). Tako se je pristojnost večniških sodišč (§ 27 GVG) navzlic predhodnim svarilom (prim. Lucas, DJurZtg 1920, 325 ss) izdatno razširila z razbremenitvenim zakonom od 11. marca 1921, RGBl. 29. Ne morem si kaj, da ne bi pravnika, ki si je ohranil še nekoliko smisla za lepo slovstvo in za humor, opozoril na mično porogo, ki jo posveča Ludvik Thoma bavarskemu večniku v črtici »Der Richter« (zbirka »Agricola«). Tudi iz pesnitev se da včasih kaj naučiti. Kateremu pravniku bi ne bila satira našega Milčinskega ne samo v slast, marveč tudi v korist!

⁴²⁾ Podrobno študijo z deloma novimi mislimi mu posveča Wehli, GerZtg 1921, 125 ss. Kakor drugi pisatelji (prim. op. 49) brani tudi on sodnika nestrokovnjaka v civilnih stvareh samo kot veščaka v posebni njegovi stroki; on zahteva paritetično zasedbo sodišča (zastopnika obeh interesnih grup) in predsednika pravnika, ki varuje občni zajemljaj (»Verkörperung der Interessenabwägung durch den Richter«). Wehli razločuje dvoje oblik laiškega sodišča: 1.) razsodišče, ki razsoja po primernosti (nach Billigkeit), ne po pravu, na podstavi postopka, ki si ga določajo razsodniki vobče po svojem svobodnem predarku; izrek brez razlogov, ki radi tega načeloma ni podvržen stvarnemu poprehtehtanju (prim. § 594 ss. c. p. r.); 2.) večje, ki so vezane na materialno pravo in na formalni postopek; stvarno poprehtehtanje razsodbe. Prisilne kompetence naj se uvedejo samo za večje, ne pa za razsodišča. Pisec si želi večje na mesto trgovinskih sodišč. Prisodniki naj bodo specialisti zadevne stroke; zastopani naj bodo predstavniki obeh interesnih grup.

glasni;⁴³⁾ prihajajo tudi bolj iz ljudstva samega, predvsem seveda iz socialističnih krogov.⁴⁴⁾ Stvar je tudi nekoliko v zvezi s prostopravnim pokretom in, kakor le-ta, pogreta, z ljudo-

⁴³⁾ Med več ali manj izrazitimi zagovorniki ljudskih sodnikov so Neukamp (glej Jur. Wochenschrift 1919, 24), Reichel, Bestellung und Stellung der Richter 1919 (zagovarjata celo njih uporabo na drugi stopnji), anonymus v JurBl. 1923, 5, Levin, DJurZtg 1920, 64 ss., Kann, Recht 1920, 21, Wehli, l. c. Navdušen pristaš sodnikov neuradnikov tako v kazenskem kakor v civilnem postopku je tudi prof. Löffler (prim. Engel-Löffler, Organisation der Justiz u. Strafverfahren 1919, 30 ss.). Izdatno uporabo laiškega elementa zlasti v kazen. stvareh priporočata Kipp, DJurZtg 1919, 774 ss in Goldschmidt, Jur. Wochenschrift 1919, 66 ss. Odklonilno stališče pa zavzemajo m. dr. Dove, DJurZtg 1920, 49 ss, Lucas ib., 325 ss., Ein schweizerischer Jurist v ZBl. f. jur. Praxis 1921, 610 ss., Rosenberg, DJurZtg 1922, 341. Nekaj zadevne literature tudi v ostalih opombah.

⁴⁴⁾ Erfurtski program socialne demokracije iz l. 1891 je zahteval, naj izvršujejo pravosodstvo po narodu izvoljeni (poklični) sodniki. L. 1921 v Görlitzu sklenjeni program pa je restringiral to zahtevo: po narodu izvoljenim ljudskim sodnikom bodi zajamčeno odločujoče sodelovanje v vseh panogah justice. Prim. Bernstein, Görlitzer Programm der sozialdem. Partei 1922, ki utemeljuje (str. 49) to izpremembo programa tako-le: »Worum handelt es sich in der Rechtspflege? Um eine Rechtsprechung, welche die grösstmögliche Bürgschaft gegen Parteilichkeit irgendwelcher Art bietet. Diese Bürgschaft leisten aber direkt vom Volke gewählte Richter vorläufig nur in Ausnahmefällen. Die Erfahrungen, die man in den Vereinigten Staaten von Amerika (dostavil bi bil lahko še: und in der Schweiz) mit ihnen gemacht hat, ermutigen durchaus nicht zur Nachahmung«. S to obrazložbo pobija sam tudi görliški program, in upravičeno vpraša Rosenberg l. c.: Wenn die vom Volk gewählten Berufsrichter keine Bürgschaft gegen Parteilichkeit bieten, warum sollen die vom Volk gewählten Laienrichter eine solche Bürgschaft bieten? Die Wahrscheinlichkeit spricht dafür, dass der zur Unparteilichkeit erzogene Berufsrichter dem nicht erzogenen Laienrichter überlegen ist... Bei allgemein gleicher und geheimer Wahl sind massgebend die Parteirücksichten... Nicht persönliche Eigenschaften — Charakter, Wissen, Fähigkeiten — sind massgebend, sondern die Parteitüchtigkeit...« V istem smislu, samo mnogo ostrejšo in uporabljajoč praktične izkušnje v Švici Ein schweiz. Jurist l. c. Zoper volitev ljudskih sodnikov tudi Löffler, op. c. 26. in — kažoč zlasti na Zedinjene države — Lewinski, DJurZtg 1919, 146 ss. Ideal socialne demokracije je uresničen v sodni organizaciji boljše viške Rusije, kjer je ostala stara sodna organizacija (Sudebnyje ustavy) iz leta 1864. samo toliko v moči, kolikor ni izpremenjena po dekretih od 24. novembra 1917 in 21. februarja 1918. Odpravljena

vladnimi krilaticami zabeljena antikviteta, ki je bila primerna enostavnim razmeram in primitivnim pravom starega, morda semtertja še srednjega veka, ki pa v vrvežu zapletenega sodob-

so vsa dotedanja sodišča. Na njih mesto so stopila izključno ljudska sodišča z izvoljenimi sodniki in izžrebanimi prisodniki. Kot taki ne morejo fungirati niti rentniki, veleposestniki, tovarnarji, duhovniki, niti sploh osebe, ki ne živijo ob svojem delu, ker so te osebe po ustavi Ruske socialistične federativne republike sovjeto od 10. julija 1918 izključene od vsakršne aktivne in pasivne volilne pravice. Sovjeti volijo stalne sodnike, t. j. ugledne laike s poznanjem pravnih običajev, na leto dni; dvetretjinska večina pa sme izvolitev vsakčas preklicati. Imajo lokalna sodišča z enim »stalnim« sodnikom in dvema prisodnikoma za civilne stvari do 3000 Rb. in za kazenske stvari do dveh let kazni na svobodi oziroma 3000 rubljev denarne kazni, dalje okrajna sodišča za ostale stvari. Tu sodijo v civilnih stvareh senati treh stalnih sodnikov in štirih prisodnikov, v kazenskih stvareh pa kot neke vrste večje senati 12 prisodnikov, katerim predseduje stalen sodnik s posvetovalnim glasom. Prisodniki razsojajo o krivdi in kazni. Druge stopnje ni; priziv oziroma vzklic je izključen. Kasacijsko sodišče, kolegij, ki ga tvorijo stalni sodniki vseh lokalnih odnosno okrajnih sodišč, razsoja o reviziji, vsled katere sme prvo sodbo popraviti ne samo glede formalnih pogreškov, temveč tudi radi »očitne nepravilnosti«. Vsakojakemu sodišču gre tudi pomilostitvena pravica. Razen kasacijskih sodišč je predvideno še Vrhovno kontrolno sodišče (očividno po vzorcu francoske Cassation dans l'interêt de la loi), ki ne odločuje, marveč skrbi samo za enotnost judikature s tem, da daje sodiščem navodila in stavi zakonodavnim činiteljem predloge, s katerimi bi se odpomoglo nedostatkom. Slika boljševiske sodne organizacije bi bila nepopolna, če bi ne omenili, da so sodniki na zakone navezani samo toliko, kolikor jih ne smatrajo za zastarele, socialistični pravni zavesti protivne in vsled tega za razveljavljene. Torej sodnik kralj v republiki! Da je dokazna ocena povsem svobodna, se razume samo ob sebi. Priče in izvedenci (ki jih sodniški kolegij lahko pritegne kot posvetovalce) se ne zaprisegajo. Preiskavo izvršuje kolegij 3 izvoljenih sodnikov. Državnega pravnika ni. Vsak neomadeževan državljani more biti izvoljen v kolegij obtožiteljev oz. braniteljev. K besedi se more oglasiti tudi po en poslušalec v prid oziroma proti obtožencu. Tudi odvetniški red je razveljavljen. V civilnih stvareh sme vsak neoporečen državljani nastopiti kot zastopnik; istotako v kazenskih stvareh (poleg oficialnih braniteljev iz dotičnega kolegija, ki edini imajo pravico do pristojbin). Branitelj se udeležuje tudi predhodnega postopka. Pravde do 100 Rb so pristojbine proste. Preko tega zneska pa ni pravice revnih; le odlog plačila pristojbin (ki ne smejo presegati 10% vrednosti spornega predmeta) se dovoljuje, toda največ do razglasitve razsodbe. (Prim. Schreider, L'organisation judiciaire de la Russie des Soviets 1918, Hirschberg, DJurZtg. 1919, 629 ss.)

nega življenja in spričo obsežnega, zamotanega, pozitivnih in formalnih predpisov mrgolečega prava, sosebno civilnega prava nima več mesta.⁴⁵⁾ Ne morem tega podrobneje obrazložiti, ker

⁴⁵⁾ Izkušen praktik, predsednik dunajskega deželnega sodišča Engel odklanja v predavanju, ki ga je imel v dunajski Pravniški družbi (cf. GerZtg 1919, 104 ss. in Engel-Löffler, nav. delo, 14), laiški element v civilnem postopku tako odločno in dosledno, da ga zavrača celo kot sestavino trgovinskih in rudarskih senatov, ki si namesto njih želi sodnika poedinca, kakor sploh pri zbornem sodišču prve stopnje. Utemeljuje svoj predlog s prihranki osebja in z dobrimi izkustvi, ki so jih imeli s sodniki poedinci v Avstriji. V kazenskih stvareh pa zagovarja udeležbo sodnikov neukov, češ pri njih izhaja sodnik ob presojanju dejanskega stanu z bistrim pogledom, prirodnim pravnim čutom in s poznanjem ljudi in življenja; pri reševanju pravnega vprašanja pa mu je učen sodnik ob strani. Zato zagovarja večje kot najboljšo obliko; vendar samo pri zbornem sodišču, ne pa, kakor je uvedeno v Nemčiji, tudi pri okrajnem sodišču. Poroto, glede katere imajo v Avstriji radi § 14 osn. zak. o sodni oblasti od 22. novembra 1918, StGBI. 38, (sedaj čl. 91, odst. 2, zvezne ustave od 1. oktobra 1920, BGBl. 1) vezane roke, si želi Engel (str. 13) v obliki, ki jo je predlagal Löffler (Mitteil. d. Vereinigung d. österr. Richter 1912, 75), namreč tako, da je porotniška klop samo do konca dokaznega postopanja ločena od sodniške klopi, da se sestanejo sodniki in porotniki k skupnemu posvetovanju o krivdi in kazni, da pa zopet ločeno glasujejo o krivdi. Za obsodbo bi naj bilo potrebno 8 porotniških in dvoje sodniških glasov. Na podlagi glasovanja bi se izdala prava razsodba z razlogi. Ta preustroj bi imel prednost, da bi sodnik, ki mu je glasovati tudi o krivdi, pozorneje sledil razpravi, in da bi se moč porotnikov povečala s tem, da glasujejo tudi o kazni. (Rudimentarno je ta ideja uresničena v načrtu zakona o porotnih sodiščih, ki so ga izdelali Dolenc, Jovanović in Ogorelica, in ki predvideva, da se udeležita dva po porotnikih samih izbrana porotnika tudi izrekanja kazni. Slovenski pravniki so to idejo še bolj zavodenili, predlagajoč, da naj pristopi samo prvomestnik v zbor sodnikov, ki izrečejo kazen. Prim. »Pravnikove« diskusije, Sl. Pr. 1922, 60). Porota in Löfflerjevi obliki bi se razločevala od velikega večniškega sodišča bistveno le po tem, da bi bila za obsodbo potrebna ne večina članov, temveč kvalificirana večina porotnikov in večina sodnikov. Iz mojih izvajanj v tekstu izhaja samo od sebe, da sem načeloma zoper poroto in zoper večje. Ako bi pa že hoteli obdržati oziroma uvesti poroto, bi se pridružil tudi jaz zahtevi po preosnovi, s katero odpade zapleteno stavljanje vprašanj, ta večni vir neplodnih trudov, potrate časa in nebrojnih nesporazumljenj, kakor tudi vpliv neumestnega, ker redko objektivnega resumeja in pravnega pouka. S tem, da se udeležujejo porotniki tudi glasovanja o kazni, se preprečavajo nepravilne oprostitve, katerim je kriva pogostoma bojazen porotnikov, da

ni prostora za to. Zdi se mi pa skoraj protislovje, da zahtevajo sodnika poedinca in h k r a t u, takorekoč v enem dušku, tudi sodnika nestrokovnjaka. E d e n sme odklanjati birokratskega, svetu odtujenega učenega sodnika, zastopnika razredne justice, zlasti v komprimirani monokratski obliki; d r u g v večniku lahko zavrača neokretnega, politično nezanesljivega, neobjektivnega pravnega analfabeta: in thesi imata lahko obadva prav; demokrat in aristokrat. Toda ista oseba, isti pisatelj, isto zakonodavstvo, da bi mogli zaeno blagoslovljati oba antipoda?

Vendar je tudi to razumljivo. Naša doba je v nekem smislu utilitaristična. Kar je smotreno, praktično, koristno, kar pospešuje čeprav le dozdevno interese vsesкупnosti, je kot tako dobro. Da obvladuje smotrenost zlasti procesualno pravno politiko, je znano in priznано. Zato je razumljivo, da gresta uradni in ljudski sodnik v sodobnem zakonodavstvu v par. Z ene strani ogromno narasli posli, z druge strani pa finančni minister — brez portfelja! To so dejstva, ki nalagajo zakonodavcu dolžnost, da poskrbi za odpomoč, dejstva, s katerimi bomo morali prej ali slej računati tudi mi. Račun pa je ta-le: sodnik poedinec stane manj kakor trojica sodnikov, in sodnik nestrokovnjak stane — še manj.⁴⁶⁾ To je poleg pomanjkanja

bi se prisodila obtožencu kazen, ki jo smatrajo za prestrogo. Onemogočeno ali vsaj zelo otežkočeno bi bilo porotnikom, da sodijo zgolj pod vplivom čustvovanja ali drugih nestvarnih motivov ali celo contra legem, prisvajajoč si pomilostitveno pravico krone ali moč zakonodajalca. Senat trojice bi pa naj po mojem mnenju vsekakor ostal in se ne, kakor v Italiji po zak. 14. julija 1907 (Caracciolo, Jahrb. d. intern. Ver. f. vergl. Rw. 1910, 3351 ss), nadomestil s samim predsednikom kot voditeljem razprave, najsi ima potem že glasovalno pravico ali ne. (Tako tudi načrt zakona o porotnih sodiščih. Prim. Sl. Pr. 1922, 59). Naš načrt se zadovoljuje z obetanjem posebnega zakona o poroti (§ 104) in torej ni ustvaril nobenega prejuda. V ostalem prim. tudi op. 51.

⁴⁶⁾ Najnovejša prizadevanja bi res da hotela vzeti sodniku neuku še to prednost. Tako vsaj Löffler, ki združuje v svojem predavanju Die Strafstiz im neuen Staate (Engel-Löffler, op. c. 22 ss) dejansa možnost prezirajoč idealizem s času primernim, čeprav ne ravno simpatičnim stremljenjem po materializaciji sodstva. Poslednje pojmovanje, ki se vije kot dobesedno rdeča nit skozi njegova izvajanja, se pojavlja tudi v zahtevi, da je treba nagrajati večnike in porotnike »približno« po istem merilu kakor poklične sodnike (str. 31). Tista večina,

sodnikov, ki pa je več ali manjčasne narave, glavni vidik, s katerega se dasta ti dve instituciji v resnici ali vsaj na videz opravičiti. Vsi drugi razlogi, s katerimi se tu ne morem baviti, so več ali manj postranski, konkretni, labilni, dvomljivi, včasih naravnost tendenciozno skrupucani. Ker nam boljšega ni moči nuditi, hvalimo slabše; skraja rabulistično, pozneje neredko pod vplivom avtosugestije. Mislim, da je koristneje, ako se zavedamo pravega razloga in ga ne izkušamo maskirati. Obadva izhoda sta več ali manj zasilna izhoda, ki ju pušča dira necessitas edina odprta. Njeni železni zapovedi se moramo pokoriti, in le s tega motrišča, brez pravnofilozofskih ali pravopolitičnih olepšav, plediram tudi jaz za oprezno uporabo sodnika poedinca.⁴⁷⁾ (Dalje prih.)

ki je na glas hvalila in pozdravljala sodnika nestrokovnjaka kot oživljajoči element, kot posredovalca med ljudstvom oziroma življenjem in med okostenelim sodnikom birokratom, a si je na tihem mislila: »Po ceni je, to je glavna stvar«, ta je gotovo bila razočarana nad to zahtevo z isto pravico, s katero je bil razočaran Löffler, ko je čital § 25 zak. o imenikih porotnikov od 23. januarja 1919, StGBI. 37 (dnevnic 10 K samo onim porotnikom, ki žive ob dnini ali tednini!). Avstrijska zakonodaja je njegovo misel povzela, vendar s potrebnim respektom pred državno blagajno. Po § 25 cit. zak. v obliki I. kaz. pravd. novele iz l. 1920 gre porotnikom in večnikom načeloma le povračilo potrebnih stroškov pota in prebivanja na kraju sodišča; tisti pa, ki žive ob dnini ali tednini ali ki so navezani na to, kar pridobivajo, in trpe občuten izgubitek, dobivajo poleg tega še dnevnic v višini 350. dela celokupnih prejemkov državnega uradnika samca XI. činovnega razreda (pobližne določbe v min. nar. od 3. julija 1920, StGBI. 281, izpremenjeni po min. nar. od 28. julija 1922, BGBl. 542). Princip je torej vendarle ta, da niso ljudski sodniki plačani, temveč nehonorirani, v pravem smislu besede honorarni sodniki ali, kakor jih imenuje naš zakon, »počasni sodije«. Ta naslov je hkratu program, in ta program je dober, čeprav se da o naslovu govoriti (prim. moje pripombe k § 31). Po čl. 9 uredbe od 22. junija 1921, Sl. N. 147, imajo srbijanski porotniki, »kad sude«, pravico do dnevnice od 10 do 50 Din., »koju im sud dosudjuje«.

⁴⁷⁾ Daleč segajoči predlogi, ki jih stavljajo Klant (GerZtg 1919, 310), Engel (o. c. 15) in uredništveni članek v Jur. Blätter 1923, 5, in ki kulminirajo v izključni uporabi sodnika poedinca pri zbornem sodišču I. stopnje, še niso uzakonjeni. Mi imamo vsaj trenutno najmanj povoda preustrojiti okrožno sodišče v monokratsko sodišče. Odločen nasprotnik sodnika poedinca je Levin (DJurZtg 1920, 64 ss), ki zapada drugemu ekstremu: čim več članov, tem bolje; zato se naj preustroji tudi okrajna sodišča v kolegialna sodišča s splošno uporabo sodnikov laikov.

Državni svet.

Iv. Škarja.

1. Zgodovinski pregled.

Dne 11. oktobra 1922 je pričel poslovati v Beogradu prvi državni svet kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, organizovan po določbah zakona o državnem svetu in upravnih sodiščih z dne 17. maja 1922, Služb. Nov. št. 111, in po uredbi o poslovnem redu v državnem svetu in upravnih sodiščih z dne 5. septembra 1922, Služb. Nov. št. 196, da vrši v čl. 103. vidovdanske ustave naložene posle.

Ta ustavna ustanova je za Slovence nova, novo bo za slovenske pravnike tudi marsikaj, kar bo prišlo iz državnega sveta. Zato je umestno, da Slovenski Pravniki, preden prične priobčevati važnejše odločbe tega vrhovnega upravnega sodišča, seznani svoj pravniški krog z zgodovino državnega sveta kraljevine Srbije; poznanje zgodovinskega razvoja bo koristno za razumevanje današnje organizacije in poslovanja te važne ustanove.

Leta 1804. je na Orašču nad Bukoviško Kislo Vodo izbruhnila srbska vstaja proti Turkom pod vodstvom Kara-gjorgja. Že ob pričetku borbe s stoletnim neprijateljem so vstaši čutili, da niso dovolj močni in da jim je treba tuje pomoči. Obrnili so se takoj za pomoč do Rusije po odposlanstvu, katero je vodil prota Matej Nenanović. Rusija se je odzvala in dala naprošeno pomoč, obenem pa je opozorila vstaše na potrebo, da si organizirajo neko telo, ki bi upravljalo notranje posle vstanka poleg vojvod, ki so bili vedno v neprestani borbi z neprijateljem. Ko je odposlanstvo, vrnivši se v domovino, sporočilo to Karagjorgju in drugim vojvodom, so ti takoj pripoznali sporočeno potrebo. V kratkem sta vodja Karagjorgje in vojvoda Milovanović sklicala vse vojvode na sestanek v selo Borak v beograjski nahiji in na tem sestanku so

izbrali 12 »savetnikov«, iz vsake nahije po enega, ter tako ustvarili prvi srbski »državni svet«. Ta državni svet so namestili v Volavškem manastiru (Rudniško okrožje), kjer je prvič pričel z delom v vseh narodovih poslih, vštrevši sodstvo. Kasneje je bil državni svet premeščen v Bogovaški manastir (Valjevsko okrožje), kjer je ostal do osvojitve mesta Smedereva, v Smederevu je posloval do osvojitve Beograda, potem pa v Beogradu. Člani državnega sveta so bili spočetka poglavitno vojvode, večinoma nepismeni, ki so često odhajali na bojišče; zato se je sestava tega kolegija često menjavala; pozneje, s krajevnim širjenjem vstaje, so došle v ta svet tudi druge ugledne osebe, kolikortoliko šolane. Delokrog sveta, ki je menjaval često svoje ime, spočetka ni bil določen, ustvarjal si ga je sam, vršeč zakonodavno, upravno in sodno oblast. Njegovi člani, borbe navajene močne osebnosti, so pri tem seveda takoj še v dobi prve vstaje prišle v navzkrižje s Karagjorgjem, ki si je prizadeval, da od vojaškega vodje postane šef državne uprave. V prvi dobi razmerje med tema faktorjema ni bilo jasno določeno, ni se znalo, ali sta enakopravna, ali je eden podrejen drugemu. Končno je dosegel nadvlado Karagjorgje. Leta 1811. je vodja Karagjorgje postal s pristankom narodne skupščine poglavar države. Tega leta je bila izvršena reorganizacija državnega sveta in uprava ločena od sodstva. Državni svet je bil razdeljen na dva oddelka; iz 6 članov državnega sveta je bil ustanovljen »praviteljstvujušči sovjet narodni«, ki je upravljal vse upravne posle kolegialno in čigar člani so se imenovali »popečitelji« (ministri); iz ostalih članov takratnega državnega sveta pa je bil ustvarjen »veliki ali narodni sud«, ki je vršil čisto sodne posle. Člane obeh oddelkov je postavljali Karagjorgje. Ta sistem pa se je zrušil l. 1813 in od tedaj so se reforme najprvo nanašale na novo organizacijo sodne oblasti.

Leta 1824 je narodna skupščina na predlog kneza Miloša, videč potrebo ureditve upravne oblasti, sklenila, da se vzpostavi »sovjet srbski«, kakršen je bil v dobi prvega vstanka. Ta svet je bil že l. 1826 reorganiziran podobno kakor l. 1811, namreč razdeljen na en upravni in en sodni oddelek, leta 1827 pa popolnoma ukinjen in njegovi posli prenešeni na kneževu

pisarno (kneževo svito). S tem je dobil knez Miloš kakor njegov prednik Karagjorgje absolutno oblast v roke, toda ne za dolgo.

Po predlogu ruske diplomacije je porta v hatišerifu od 8.—10. oktobra 1830, s katerim je bilo Srbiji priznано pravo, da samostojno uredi svojo notranjo organizacijo, knezu pa nasledstvo prestola, predpisala, da sme knez vršiti upravne čine samo dogovorno s svetom narodnih starešin, članom tega sveta pa je priznala stalnost v njihovem dostojanstvu. Teh knežev absolutno moč omejujočih določb pa Miloš ni izvedel, dokler ni bil od naroda prisiljen. To se je zgodilo leta 1835, ko se je knez vdal narodovemu pokretu in izdal takozvano Sretenjsko ustavo. Ta ustava predvideva državni svet »kot najvišjo oblast v Srbiji poleg kneza«, ki ž njim sodeluje v upravi in zakonodaji. Z ustrojstvom istega leta je bila tudi podrobno urejena pristojnost državnega sveta.

Po tej ustavi je bil državni svet izenačen s knezom; vsi državni organi, izvzemši kneza, so mu bili podrejeni; tudi ministri so bili samo njegovi izvršilni organi, katerim je dajal naročila in ki so mu morali redno poročati o svojem delovanju, vsak po svoji stroki. Državni svet je izdajal zakone in uredbe, knez je imel samo pravico relativnega veta: dvakrat je smel odkloniti sankcijo, toda tretjič v drž. svetu sklenjene zakone in uredbe je moral podpisati; pravico absolutnega veta je imel samo, kadar bi se dokazalo, da taki sklepi vedejo k pogubi naroda ali proti državni ustavi.

Taka razdelitev oblasti je bila nenormalna in bi bila utegnila dovesti do tega, da bi si državni svet prisvojil tudi prejšnjo knežjo absolutno moč. Kakor je bil Milošu nevšečen pritisk naroda, da odstopi skoro vso moč državnemu svetu, tako so mu bili vseč protesti od zunaj, namreč od Avstrije, Rusije in Turške, proti izvedbi Sretenjske ustave. V teh zunanjih protestih je našel Miloš oporo, da je mogel še istega leta z novim ustrojstvom zopet potisniti državni svet podse, tako da je bil sicer najvišja oblast vendar »neposredno pod knezom stoječa«; imel je pripravljati zakone in uredbe ter jih predlagati knezu v reševanje in razpošiljati kneževe ukaze in odločbe nižjim oblastvom.

S tem stanjem Rusija zopet ni bila zadovoljna ter je povzročila, da je porta dala Srbiji novo ustavo (hatišerif od 10. — 12. decembra 1838), znano pod imenom Turška ustava. Ta ustava je zopet ojačila pozicijo državnega sveta na škodo kneza in narodne skupščine, kateri je do takrat pripadalo pravo ustanavljanja budžeta in sklepanja davkov za pokrivanje državnih izdatkov.

Oblasti so bile sedaj razdeljene tako, da je imel državni svet široko zakonodavno, knez pa jako upravno oblast.

To ravnotežje oblasti pa je državni svet prekucnil v svojo korist že naslednjega leta z zakonom o ustroju sveta kneževine srbske. Državni svet je obdržal po tem zakonu svojo zakonodavno oblast neokrnjeno, knez pa je bil v upravnih činih vezan na predloge ali zaslišanje drž. sveta. Aleksander Kara-gjorgjević je sicer poskusil, da zopet pridobi izgubljeno avtoriteto, ali je v borbi z državnim svetom podlegel, ker je Turčija intervenirala v prid državnega sveta. Sledilo je celo še večje zoženje kneževine upravne oblasti, tako da je izgubil vse obeležje šefa izvršilne oblasti.

Vsemoč državnega sveta je ta pot trajala dalje časa, namreč do l. 1861, ko je knezu Mihajlu uspelo, da je z zakonom 17. avgusta 1861 o ustroju državnega sveta, ne da bi ukinil ustavo iz l. 1838., zmanjšal pristojnost drž. sveta in ga spravil v položaj popolne zavisnosti od kneza. Drž. svet je sicer obdržal vse funkcije zakonodavnega telesa, vso upravo pa je vzel v roke knez, ki je nastavljal sam ministre, kateri so bili enako odgovorni njemu kakor državnemu svetu.

Ko je bil knez Mihajlo ubit in proklamirana ustava od leta 1869., spremenila se je razdelitev državne oblasti. Narodna skupščina, ki je bila dotlej samo posvetovalni organ kneza in drž. sveta, je dobila zakonodavno oblast, ki je bila odvzeta drž. svetu; ta je dobil novo, široko področje na upravnem in upravnosodnem polju. Njegovi posli se dele v tri vrste:

1.) za vlado je bil posvetovalni organ; 2.) prenešana je nanj cela vrsta upravnih poslov s pravico odločanja: brez njegovega odobrenja se ne smejo vršiti izdatki iz občega, z budžetom odrejenega kredita za izredne potrebe, ne smejo se pobirati določeno višino presegajoče okrožne, okrajne in ob-

činske doklade, ne smejo se dajati posojila iz državne blagajne in iz blagajne uprave fondov, njegova odločba je potrebna za razlaščanje nepremičnin v občo narodno korist, za izjemno sprejemanje oseb v srbsko podaništvo itd.; 3.) rešuje kompetenčne spore med upravnimi oblastmi in pa takozvane upravne spore, ki se zasnujejo, kadar se posameznik pritoži proti ministrskemu rešenju.

Po ustavi l. 1888. je drž. svet obdržal svoje področje, določeno z ustavo l. 1869, ali je bila njegova pozicija ojačena: garantovana mu je nezavisnost tako glede reševanja v njegovo pristojnost spadajočih predmetov kakor glede položaja njegovih članov; noben zakonski predlog, naj pride iz vladne ali skupščinske iniciative, ne sme priti v narodni skupščini v pretres, če ni bil poprej državni svet vprašan za mnenje. Dodeljeni so mu bili tudi novi upravni posli: sestavlja kandidat-ske liste za izpraznjena mesta v glavni kontroli, apelacijskem in kasacijskem sodišču, rešuje pritožbe proti volitvam v okrožne skupščine in občinske odbore. Razširjena je tudi njegova upravnosodna pristojnost: postane disciplinsko sodišče za uradnike.

Ustava l. 1901 je prinesla drž. svetu novo razširjenje njegovih upravnosodnih funkcij: poedinci in glavna kontrola se morejo pritožiti na državni svet proti kraljevemu ukazu; pojem upravnega spora, za čigar rešitev je pristojen državni svet, dobi širši obseg.¹⁾

Po ustavi l. 1903 je bil državni svet še sočinitelj v zakonodaji, po vidovdanski ustavi od 28. junija 1921 pa mu je odvzeto sodelovanje v zakonodaji.

Ta najstarejša državna ustanova, nekdanj mogočen političen činilec, v nekaterih dobah vseмогоčen, je od zakonodavne, sodne in upravne oblasti izgubil prvo popolnoma, drugo in tretjo pa je obdržal samo deloma. Po današnji ustavi je v prvi vrsti vrhovno upravno sodišče, v drugi vrsti pa vrhovni upravni organ, ki je v glavnem obdržal zgoraj navedene in še nekatere druge upravne posle.

¹⁾ Te zgodovinske podatke sem posnel po Kumanudiju, Administrativno pravo, in po zapisniku prve seje državnega sveta z dne 11. oktobra 1922 iz govora predsednikovskega.

2. Sedanja ureditev.

Pristojnost državnega sveta v upravnih poslih pomenja omejitev ministrstev in samoupravnih teles v svobodnem odločanju tako, da so nekateri upravni čini omenjenih upravnih organov odvisni od pritrditve državnega sveta (inicijativo imajo omenjeni upravni organi) ali pa od predloga državnega sveta (inicijativa pripada njemu). Ta njegova pristojnost se razteza poglavitno na teritorij, kjer veljajo zakoni prejšnje kraljevine Srbije, izjemoma na teritorij cele države n. pr. odobrenje spreminjanja ali razveljavljanja pogodbe na škodo države kot sopogodnice po čl. 84 zakona o državnem računovodstvu. Te upravne funkcije vrši državni svet vedno v plenarnih sejah, dotične predloge za plenum pa pripravljajo redno stalni oddelki ali izjemoma v to izvoljeni odseki.

Upravnosodne funkcije pa vrši drž. svet v šestih peteročlenih oddelkih (senatih). Predmeti uprav. sodstva smejo priti v plenarno sejo samo, kadar je treba doseči enotnost pravosodstva v posameznih oddelkih (čl. 4 zakona o državnem svetu in upravnih sodiščih z dne 17. maja 1922, Sl. Nov. št. 111 v zvezi s čl. 13—15 uredbe o poslovnem redu v državnem svetu in upravnih sodiščih z dne 5. septembra 1922, Sl. Nov. št. 196). Tudi v takih primerih plenum ne rešuje sam konkretnih pritožb oziroma tožb, ampak dela le abstraktne sklepe, kateri so potem obvezni za posamezne oddelke pri odločanju v konkretnih primerih. Take rešitve plenarne seje se morajo objavljati v Službenih Novinah, ni pa doslej poskrbljeno za uradno objavljane sistematične zbirke takih plenarnih sklepov in važnejših odločb posameznih oddelkov. Ker nimamo take zbirke, je hvalevredna iniciativa Slov. Pravnika, ki namerava stalno priobčevati načelne ali v drugem oziru važne odločbe državnega sveta. Pripominjam, da je odločbe prejšnjega državnega sveta kraljevine Srbije objavljial Policijski Glasnik in da je M. Vukičević objavil zbirko odločb državnega sveta iz dobe pred l. 1909.

Razdelitev poslov državnega sveta za leto 1923 je ta-le:

I. o d d e l e k rešuje pritožbe proti odločbam upravnega sodišča v Zagrebu, predmete po zakonu o ureditvi okrožij in srezov, po zakonu o okrožnih, sreskih in občinskih budžetih,

po občinskem zakonu in po monopolskem zakonu; vodi nadzor nad samoupravnimi edinicami, rešuje spore o pristojnosti (točki 3 in 4 člena 103 ustave) in pritožbe proti odločbam nadzorne oblasti po zakonu o poroti;

II. o d d e l e k rešuje predmete finančne prirode (večino tvorijo carinskokazenske stvari);

III. o d d e l e k rešuje pritožbe proti odločbam upravnega sodišča v Sarajevu, tožbe proti odločbam in ukazom ministrstev: za gradbe, promet, narodno zdravje, poljoprivredo in vode ter predloge teh ministrstev upravnega značaja;

IV. o d d e l e k rešuje pritožbe proti odločbam upravnega sodišča v Celju, tožbe proti odločbam in ukazom ministrstev: vojne in mornarice, trgovine in industrije, agrarne reforme, vere, socialne politike, za izenačenje zakonov ter predloge teh ministrstev upravnega značaja;

V. o d d e l e k rešuje pritožbe proti odločbam upravnih sodišč v Beogradu in Skoplju, tožbe proti odločbam in ukazom predsednika ministrskega sveta in ministrstev: zunanjih zadev, notrajnih zadev, za šume in rudnike, pošte in telegrafa, ter predloge teh ministrstev upravnega značaja;

VI. o d d e l e k rešuje pritožbe proti odločbam upravnega sodišča v Dubrovniku, tožbe proti odločbam in ukazom ministrstev: pravosodja, prosvete, financ ter predloge upravnega značaja iz resorov teh ministrstev.

S posli resora finančnega ministrstva se po navedenem bavita dva oddelka, II. in VI.; podrobnejša porazdelitev pa ni vnaprej določena, poglavitno rešuje II. oddelek fiskalne zadeve, VI. oddelek pa druge stvari finančnega resora. Ošteviljenje oddelkov se izvrši vsako leto po činu njihovih z žrebanjem določenih predsednikov.

Začasna sprememba razdelbe poslov je dopustna po potrebi (čl. 10. uredbe o poslovnem redu); iz tega razloga se pripravlja sprememba, da bo prevzel nekatere posle iz resora ministrstva vojne in mornarice VI. oddelek od IV. oddelka.

Kolikor rešujejo posamezni oddelki predloge upravnega značaja, veljajo njihovi sklepi samo kot predlogi za plenum državnega sveta, ki mu pripada končno odločanje, kakor zgoraj omenjeno.

3. Postopek in odločbe.

Poslovanje državnega sveta kot upravnega sodišča je odeto z neko tajinstvenostjo, ki jo je moči opazati tudi v upravi in celo v bogoslužju srbske pravoslavne cerkve. Spominjam na številne zakonske načrte, uredbe in druge vladne ukrepe, ki so često presenetili interesirane kroge, kateri niso mogli verjeti, da v pripravljalnem štadiju ne bi bili potrebni njihovi nasveti in predlogi. Dočim se pri nas cerkveni obredi vrše pred očmi vernikov, se v srbski pravoslavni cerkvi, ki se je v marsičem prilagodila narodnemu značaju, opravljajo obredi večinomoma za ikonostasom, le semintje se odpro vratica ikonostasa, da narod vidi svečenika pri izvrševanju obredov. V obravnavanju pritožb (tožb) pred državnim svetom se tudi opravljajo nekatera procesna dejanja brez obvestitve prizadete stranke in celo iz odločbe stranka ne izve vselej, kateri razlogi so bili državnemu svetu merodajni.

Tendenca, da se omeji publiciteta postopka pred državnim svetom celo proti določbam novega zakona ali mimo njega, vidi se tudi iz uredbe pravosodnega ministra o poslovnem redu; naj navedem samo en primer: čl. 50 uredbe pravi, da državni svet rešuje o tožbah in pritožbah brez prisotnosti tožbenih strank, kar se vobče tolmači tako, da ni ustnih razprav, in ne tako, da se samo sklepanje vrši brez prisotnosti stranke. Zakon pa pravi v čl. 41., da državni svet rešuje samo o pritožbah (proti odločbam upravnih sodišč), in ne tudi o tožbah (proti rešitvam vrhovnih upravnih oblastev) brez poziva strank (glej tudi čl. 21 in 25 zakona). Državni svet bo kmalu prišel v položaj, da zavzame svoje stališče v vprašanju zakonitosti omenjene določbe te uredbe, ako pravosodno ministrstvo ne bo prej smatralo za potrebno, da uredbo spravi v soglasje s predpisom zakona.

Spričo večje publicitete prejšnje naše uprave in upravnega sodstva sem iskal razloge za to tajinstvenost. Ne vem sicer, če sem pravo pogodil, mislim pa, da leži vzrok v mladosti uprave in upravnega sodstva. Vojaški vodje vstankov, ki so bili večinomoma tudi šefi pravosodja in uprave, so morali svoje ukrepe skrivati pred svojimi turškimi gospodarji; tudi

potem, ko je Srbija dobila pravico lastne organizacije, se je morala čuvati pred vmešavanjem suverenske oblasti visoke porte. Končno ni bilo in tudi danes še ni dovolj strokovno izvežbanega osebja v državnem aparatu, da bi njegovo delo prenašalo publiciteto in javno kritiko. Pa bodisi, da ti razlogi niso pravi, s tem dejstvom mora računati, kdor presoja današnjo našo upravo in upravno sodstvo in hoče sodelovati v prizadevanju, da se doseže širša publiciteta in stvarno izboljšanje, kar je po mojem mnenju pogoj za zaupanje naroda v upravo in upravno sodstvo.

Ko je stopil v veljavo novi zakon o državnem svetu in upravnih sodiščih, je bilo vloženih že več tisoč pritožb; te pritožbe se sedaj rešujejo po tistem časovnem redu, kakor so bile vložene, vsled predpisa čl. 50 omenjenega zakona sicer v oddelkih, organiziranih po novem zakonu (torej ne več v ple-numu), toda po predpisih prejšnjega zakona o ureditvi državnega sveta in prejšnjega zakona o poslov. redu v državnem svetu. Ako pa stranka, ki ima vloženo pritožbo, s posebno vlogo navede tehtne razloge, se ozira državni svet na take razloge in vzame pritožbo v reševanje prej, kakor bi sicer prišla na vrsto. Te stare pritožbe utegnejo biti do poletja vse rešene, v nekaterih oddelkih prej v drugih pozneje po različnosti obremenitve posameznih oddelkov. Ko bo to dovršeno, se lotijo posamezni oddelki reševanja tožb, vloženih potem, ko je stopil v veljavo novi zakon o državnem svetu in upravnih sodiščih; za reševanje teh tožb veljajo predpisi novega zakona in uredbe o poslovnem redu.

Odločbe državnega sveta imajo kasatoričen značaj, rešitev upravnega oblastva se razveljavi ali pritožba (po novem zakonu tožba) odbije. Za vse vmesne rešitve in končne odločbe po starem poslovnem redu so uvedeni tiskani obrazci.

Ako pride v oddelku do sklepa, da je izpodbijana rešitev nezakonita, se to naznani prizadetemu ministrstvu z navedbo razlogov in z vabilom, da na določeni novi seji minister zastopa svoje stališče ali poda pismeno izjavo. Če se minister ne odzove ali če pristojni oddelek državega sveta ne usvoji njegove ustne ali pismene izjave, se izda ministrstvu odločba, da se razveljavlja njegova rešitev iz prej pismeno naznanjenih raz-

logov, stranka pa se samo obvesti, da je spodbijana rešitev razveljavljena in da dobi stranka od zadevnega upravnega oblastva novo rešitev. Razlogi se stranki ne povedo, vsaj do zadnjega časa je bilo tako.

Ako se pritožba odbije, se v odločbi navaja, da je oddelek razmotril akte in našel, da je spodbijana rešitev na zakonu osnovana (zakoni se citirajo), vsled česar se pritožba odbija in spodbijana rešitev potrjuje.

Pisec tega članka je v VI. oddelku ponovno predlagal, da se preneha s staro prakso glede vsebine odločb ter da se navajajo v vsaki odločbi dejanske činjenice, katere se smatrajo za ugotovljene, in pravna ocena teh činjenic. Potrebno je to za orientacijo strank in pravnih zastopnikov, potem za kontrolo strank, da-li je v primeru razveljavljene izpodbijane rešitve upravno oblastvo izdalo novo rešitev res v skladu z odločbo državnega sveta, priporočljivo pa, ker bo narod imel zaupanje v pravosodstvo državnega sveta le, če bo vsaka odločba vsebovala tudi dokazna dejstva in razloge. Umestnost predlagane spremembe v dosednji praksi je bila pripoznana glede potrebe, da se navedejo razlogi.

Kakor zgoraj omenjeno, se v primeru odklonitve pritožbe izrek navadno glasi: Pritožba se odbije in spodbijana rešitev potrdi (osnažava). Ta dosedaj prakticirana formula se ne more zagovarjati z določbami niti starega poslovnega reda niti novega zakona ali poslovnika; odkod izvira, nisem mogel dognati; morda iz zamenjavanja upravnosodnih in upravnih funkcij državnega sveta, kajti vršeč zgolj upravne funkcije državni svet v nekaterih primerih odobruje, oziroma potrjuje ukrepe upravnih oblastev. Po zakonu se pritožba samo odbije in nič drugega; neumestna je omenjena formula brezdvomno, kadar se pritožba odbije iz formalnega razloga (prekasno ali ne predpisanim potom vložena, nezadostno opremljena), kajti v tem primeru ne pride do stvarne presoje spobijane odločbe; tudi bi državni svet utegnil priti v navzkrižje, kjer se proti isti rešitvi pritoži več prizadetih strank, in bi moral eni stranki pritožbo odbiti iz formalnega razloga ter rešitev potrditi, pritožbi druge stranke pa meritorno ugoditi in isto rešitev upravnega oblastva razveljaviti. Umestnost tega razloga je VI. oddelek pripoznal

in ta oddelek ne uporablja več dosedanje formule, temveč izreka samo, da se pritožba odbija; čujem, da tudi dva druga oddelka že postopata tako.

Referate in rešitve izdelujejo sedaj tajniki, izjemoma pripravljajo referate v težjih slučajih člani državnega sveta, po novi uredbi pa bodo redoma pripravljali referate člani državnega sveta in le izjemoma glavni tajniki.

Zapisniki se sestavljajo o plenarnih sejah, v oddelkih pa vprašanje zapisnikov še ni enotno urejeno.

Te informacije so se mi zdele potrebne za presojanje in razumevanje odločb državnega sveta; pokazati sem tudi hotel, da golo objavljenje odločb iz nekaterih oddelkov, četudi dobesedno, ne bi imelo prave vrednosti, ampak da bo moral priobčevalec odločbe dopolnjevati s podatki iz razprave v oddelku, vsaj dokler se rešujejo pritožbe po starem poslovnem redu.

Naš zakon o glavni kontroli.*)

Dr. Karl Šavnik.

I.

Potreba kontrole, kako se gospodari z državnim denarjem, je tako elementarna, kakor je očitno, da gre tu za funkcijo, ki se mora na izvestni razvojni stopnji že po načelu delitve dela ločiti od uprave v ožjem pomenu besede. Za pravega organizatorja tako zasnovane kontrole lahko smatramo v bivši

*) S tem reproduciram svoje predavanje v društvu »Pravniku« z dne 24. marca in 11. aprila t. l. Takratni tekst sem tu spremenil le toliko, 1.) kolikor tehnika izražanja napram bralcu zahteva ali dopušča, drugo, zlasti krajšo formulacijo, 2.) da sem izločil nekatere detajle ali jih zamenjal z drugimi, ki sem jih spoznal za značilnejše, 3.) da sem izkoristil priliko revizije za stilistične retuše. — Uporabljal sem: A. Wagner, Hand- u. Lehrbuch der polit. Oekonomie, IV. Finanzwissenschaft; Mischler - Ulbrich, Oesterr. Staatswörterbuch (čl. Staatshaushalt); Anträge betr. die Organisation u. Reform des Rechnungsdienstes, ki jih je predložila l. 1914. t. zv. Kommission zur

avstro-ogrski monarhiji prosvitljeni absolutizem, dasi segajo historični sledovi mnogo dalje nazaj in bi jih brez dvoma našli tudi v drugih državah. Svoj moderni relief pa je dobil postulat samostojne kontrole na evropskem kontinentu s prehodom k novodobnemu parlamentarnemu režimu. Ako je odobritev budžeta ena glavnih prerogativ ljudskega zastopa, je jasno, da mora ta tudi iz prestižnih ozirov — ne glede na stvarne razloge — bolj kot vsak drugi skrbeti za to, da se izpolni njegova volja, kakor je izražena v finančnem zakonu in v budžetu. Tako je povsem naravno, da je ni, mislim, novodobne ustave, ki bi ne bila uzakonila te pravice parlamenta. Temu vzgledu sledi tudi naša država, ki določa v 2. odstavku 113. člana: »Istočasno s proračunom se predloži narodni skupščini v vpogled in odobritev tudi zaključni račun poslednjega minulega leta.¹⁾

Če pa sledi iz tega, da je kontrola v zadnji in najvišji instanci po svojem bistvu in zgodovini vedno stvar parlamenta, je po drugi strani jasno, da potrebuje ta že iz tehničnih razlogov organa, ki mu olajšuje izvrševanje kontrolne pravice ali katerega direktno pooblasti, da v širših ali ožjih mejah me s t o njega vrši kontrolo, s pridržkom seveda, da ostane končna, t. j. politična beseda vedno njemu. Tudi to vprašanje je v naši ustavi že načelno urejeno in sicer v čl. 118., ki določa v prvem odstavku: »Za pregledovanje državnih računov in nadziranje nad izvrševanjem državnega proračuna... obstoji glavna kontrola kot vrhovno računsko sodišče«, in v 7. odst. detajlira funkcije »pregledovanja in nadziranja«; v odst. 2. — 4. in 6. so rešena nekatera temeljna organizacijska in kompetenčna vprašanja, odst. 5. pa se glasi: »Natančnejše določbe o

Förderung der Verwaltungsreform na Dunaju; Gesetz vom... — — — betr. den k. k. Staatsrechnungshof in motive k temu osnutku iz tiskanih materialij bivš. najv. rač. dvora na Dunaju (letnica ni navedena, iz zelo instruktivnih motivov je pa sklepati, da je delo iz poslednjih let predvojne dobe); Referentenbericht dem Staatsrechnungshofauschusse des Abgh. vorgelegt von A. Schwab, ki je z naslovom Die Stellung und der Wirkungskreis des Staatsrechnungshofes in Oe. izšel tudi pri Manzu (1897).

¹⁾ prim. čl. 118., zadnji odst., ustave.

sestavi, pristojnosti in postopku glavne kontrole se predpišejo s posebnim zakonom«; končno veli 8. (zadnji) odst.: »Zaključni državni računi se predlagajo narodni skupščini s pripombami glavne kontrole.«

Posebni zakon, ki ga je bil obljubil član 118. ustave, je bil sklenjen v seji narodne skupščine dne 17. maja 1922, sankcioniran dne 30. maja 1922, razglašen v Služb. Novinah z dne 10. junija 1922, br. 125,²⁾ je stopil v veljavo mesec dni po razglasitvi ter je predmet te razprave. Preden ga kritično pojasnim, je treba, da se zedinimo za nekatere osnovne termine. Kakor vsaka druga tako predpostavlja tudi kontrola držav. gospodarstvenega poslovanja, da se vodijo zapiski o premembah stanja in zaključujejo v izvestnih periodah in po izvestnih načelih. Preskušnja teh zaključkov (računov) na njihovo skladnost z dejstvi, na njihovo kalkulatorično in številčno pravilnost, dokumentarično popolnost in pristnost itd. je prvotna naloga kontrolnega poslovanja in se imenuje računsko, pa tudi blagajniška kontrola. Obrača se naravno proti onemu, ki daje račun in ki je lahko blagajnik sam, ali pa specialni organ, ki je dodeljen blagajniku v to svrho. Pri nas so to od uvedbe poštnega šekovnega prometa le še deloma davčni uradi, iz večine pa tkzv. rač. oddelki. Seveda je praktično stvar lahko urejena tako, da se računi vrhovnemu kontrolnemu organu ne predlagajo neposredno, marveč po vmesni inštanci. Tako je n. pr. po avstrijskih predpisih predlagalo račune za finančno upravo finančno deželno oblastvo in je bilo s tem ipso facto tudi prvi kontrolni organ računodavcev v tehničnem pomenu, dočim je preostala vrhovni kontrolni instanci le superkontrola. Na ta način se je odgovornosti za polagalca računa pridružila soodgovornost predlagalca, toda le v njegovi lastnosti kontrolnega organa. V bistvu pa gre tudi pri taki uredbi za kontrolo računodavca.

Če bi pa za računsko kontrolo našli vse polno analogij v privatnem gospodarstvu, je karakteristična za kontrolo v državnem gospodarstvu druga naloga, h kateri preidemo sedaj. Znano je, da državna blagajnica ne sme izvršiti nobe-

²⁾ Ur. list pokrajinske uprave za Slovenijo dne 28. julija 1922, št. 248.

nega izplačila, ako ni prejela od v naprej določenega oblastva t. zv. n a r e d b o d a v c a, nakazovalca ali nakazujočega oblastva (ordonnateur, anweisende Behörde) plačilnega naloga ali nakazila. Z računsko kontrolo, ki se po svojem bistvu omejuje na konstatacijo, ali in kako se je nakazilo izvršilo, torej stvar ni opravljena, marveč je treba še ugotoviti, ali je bilo nakazilo samo v redu, v prvi vrsti seveda, ali je naredbodavec izdal nakazilo v mejah ustavno dovoljenih kreditov in finančnega zakona, potem pa tudi, ali je bilo nakazilo v skladu z drugimi zakoni, ki so v zvezi z nakazilnim poslovanjem n. pr. s predpisi o državnih dobavah itd. Mogoče je pa raztegniti kontrolo nad naredbodavci tudi na to, ali so gospodarili e k o n o m i č n o. Da morajo do izvestne meje paziti tudi na številčno pravilnost, je samoobsebi umevno, če tudi v to svrho običajno uporabljajo posebne organe (računovodstva). Kontrola v ti smeri gre naravno proti n a r e d b o d a v c u in se navadno nazivlje upravna kontrola. Jaz rabim izraz n a k a z i l n a kontrola, ker se mi zdi terminus upravna (administrativna) kontrola pripravnejši za drug pojem, s katerim bo tudi še operirati.

Kot tretja in zadnja vrsta kontrole po kriteriju svoje naloge se navaja t. zv. d r ž a v n a ali u s t a v n a, tudi p o l i t i č n a kontrola, ki se izvaja proti tistemu, ki je p o l i t i č n o odgovoren za državno gospodarstvo. To more biti po vsej priliki le finančni minister, kontrolna instances pa parlament. Ako se vzame stvar natanko od te strani, proti navedbi ustavne kontrole v ti zvezi ni ugovarjati. Pravzaprav pa gre za s t o p n j o kontrole. Ker se dalje z ustavno kontrolo običajno misli kontrolno poslovanje onega organa, ki v smislu prejšnjih izvajanj kontrolira za parlament ali mesto njega, a se kontrola v tem pomenu utegne izvajati direktno tudi proti nižjim organom in ne samo proti finančnemu ministru — ravno naš zakon je klasična priča za to — se bom z ustavno kontrolo rajši pečal na drugem mestu.

Po načinu — ali morda pregnantneje — po t e h n i k i kontrole razlikujemo preventivno in detektivno kontrolo. Dočim je računska kontrola po svojem bistvu detektivna, je razlika zelo važna na polju n a k a z i l n e kontrole.

Naredbodavca mi je moči evidentno nadzirati ali tako, da vežem že izvršitev nakazila na pritrdilo (vizum, kontrasignaturo) kontrolnega organa, ali pa tako, da se omejim le na preskušnjo že izvršene nakazilne odredbe. V prvem primeru pravimo, da je kontrola preventivna ali »ab ante«, v drugem, da je detektivna ali »ex post«. Prva skuša torej nekorektnost in zlorabo direktno zabraniti, druga le indirektno s tem, da računa z moralničnim vplivom represivnih odredb, ki prete malomarnemu ali doloznemu naredbodavcu. Glavni boj, ki se bije glede kontrolstva v literaturi in praksi, se tiče baš vprašanja, kateri teh dveh vrst je dati prednost. Ne more se reči, da je že definitivno dobojevan. O tem bo še govoriti.

Kontroverza »ab ante« ali »ex post« se često obravnava v zvezi z vprašanjem državnopravnega stališča kontrolnih organov ali se celo spaja z njim. Brez dvoma sega eno zelo globoko v drugo. Jasno je, da je preventivna kontrola tem efektivnejša, čim neodvisnejša je od uprave, nič manj pa tudi, da se naglavni grehi, ki se očitajo preventivni metodi, namreč da komplicira poslovanje in zmanjšuje čut odgovornosti, utegnejo pokazati v posebno ostri luči, dá, pravzaprav šele pojaviti, če je preventivna kontrola v rokah neodvisnega organa. Teoretično pa ni brez vrednosti, da se pojmi ločijo že radi tega, ker je moči dober del kontrolnega poslovanja uspešno anticipirati po administrativnih oblastvih. To nam najbolje kaže bivša avstrijska praksa. Konkreten primer sem že navedel, ko sem omenil, da je izvrševalo finančno deželno oblastvo računsko kontrolo. Tudi na polju nakazilne kontrole se pa da administrativno marsikaj doseči, kakor bomo še videli.

Baš vso kontrolo, ki se izvršuje že po upravnih organih samih, bi pa jaz imenoval administrativno kontrolo in jo stavil v nasprotje z ustavno kontrolo. Kako je óna organizirana, je samo tehnično, ne pa pravno vprašanje, ker je z administrativnim značajem oblastva, ki izvaja kontrolo tudi že dan njegov značaj kot kontrolni organ.

Tem večjega pomena je stvar pri t. zv. ustavni kontroli. Na dlani je, da je njena uspešnost v prvi vrsti odvisna od državnopravnega stališča, ki ga zavzema dotični organ. Izven diskusije je danes, da mu móra biti zasigurana neod-

visnost od uprave. Ako izvzamem nekatere nemške partikularne države — govorim na osnovi svojih pripomočkov, ki ne segajo do zadnjega dne; morda se je med tem i v teh državah že kaj spremenilo — je to načelo danes povsodi tudi praktično pripoznano. Različnost se pa začenja pri vprašanju, kako naj se kontrolne instance kljub svoji neodvisnosti utelesijo v državni organizem, kar je seveda potrebno, ker se sicer tudi tu začne anarhija. Ta različnost je naravno zelo velika, ker igrajo poleg stvarnih tudi historični, politični in nacionalni momenti važno vlogo. Najbolje se mi zdi, ako ločimo po državnopravni odgovornosti, in s tega stališča najdemo te-le tipe:

1.) da je kontrolna institucija direktno organ parlamenta, kakor v Belgiji, kjer se člani računskega dvora postavljajo za 6 let z volitvijo po parlamentu, ki jih vedno tudi lahko odpokliče. Nekaj podobnega je bila avstrijska komisija za kontrolo državnih dolgov, in v bistvu spominja na to tudi angleško pravo, dasi je šlo to tudi v tem oziru po svojih lastnih potih;

2.) da uživajo odločilni organi sodniško neodvisnost; to je francoski sistem, ki je sprejet tudi pri nas v zakonu izrečno, čeravno morda ne čisto srečno izražen (čl. 1.);

3.) da je kontrola odgovorna v isti meri kakor najvišja upravna oblastva ali z drugimi besedami, da je šef podvržen ministrski odgovornosti v smislu ustave. Tako je bila stvar urejena v bivši monarhiji, le da v Avstriji ni bila konsekventno izvedena.

Da posnamem: ločim

- 1.) po nalogi: računsko in nakazilno kontrolo,
- 2.) po tehniki: preventivno in detektivno,
- 3.) državnopravno: administrativno in ustavno kontrolo.

S tem zaključujem dogmatični uvod. Treba je pa še nekaj historičnih opazk, ker so bile pri nas do zenačenja tudi na tem polju velike regionalne različnosti in je torej vrednost novega zakona odvisna tudi od tega, ali je znal ne samo odstraniti neenakomernosti, marveč jih tudi spojiti v boljšo organično enoto.

V bivši Avstriji je opravljal ustavno kontrolo tkzv. najvišji računski dvor, ki je bil ustanovljen s ces. naredbo z dne 21. novembra 1865 št. 140 drž. zak., in tak, kot ga je zasnovala ta naredba — delo grofa Mercandina — ostal prav do prevrata. Izplača se še danes, da si institucijo bližje ogledamo. Razvil se je bil najvišji računski dvor po mnogih zelo poučnih reorganizacijah iz t. zv. dvorne računske kamore (Hofrechnungskammer), ki je bila postavljena leta 1761., in je posloval kot »samostojno oblastvo, ki je bilo vladarju neposredno podrejeno, od ministrstev neodvisno in je s temi ranžiralo na eni stopnji«. Notranja organizacija mu je bila kolegialna. Področje je obsegalo 1.) sestavljanje državnega zaključnega računa, ki je bilo torej poverjeno kontrolnemu organu, ne pa finančnemu ministrstvu kakor pri nas in v drugih državah; 2.) kontrolo vsega računskega, blagajniškega in nakazilnega poslovanja — izvzemši gestijo državnih dolgov, katero je nadzirala t. zv. komisija za kontrolo državnih dolgov³⁾ — in sicer v smeri ustavnosti, zakonitosti in smotrenosti; 3.) pravico iniciative in sodelovanja, kar se tiče normativnih računskih in blagajniških predpisov.

Kontrola se je izvajala vseskozi detektivno, bila je pa prvič spopolnjena z zelo razvito administrativno kontrolo. V vse podrobnosti, zlasti v organizacijo t. zv. strokovnih (cenzurnih) računskih oddelkov, katerih izključna naloga je bila ravno administrativna kontrola, se tu ne morem spuščati. Prezreti pa ne smem administrativne nakazilne kontrole. Omenil sem že prej, da se je v bivši Avstriji na polju kontrolstva mnogo eksperimentiralo, in morda je tudi za teoretika malo tako poučnih partij, kakor baš te spremembe. V poslednji fazi pred ustanovitvijo najvišjega računskega dvora, t. j. od leta 1854. do 1866., je bil položaj v bistvu ta, da je bilo državno knjigovodstvo od zgoraj (Oberste Rechnungskontrollbehörde) do doli in zlasti tudi pri pokrajinskih naredbodavcih popolnoma ločeno od upravnih oblastev in da je izvrševalo tudi preventivno kontrolo. Ces. naredba iz

³⁾ § 12. zak. z dne 21. decembra 1867, št. 141 drž. zak. in zak. z dne 10. junija 1868, št. 54 drž. zak.

leta 1866. je pa ukinila samostojnost knjigovodstev ter jih združila z nakazujočimi oblastvi tako, da so odslej fungirale le kot sestavni del teh, in sicer pod znano firmo »računskih oddelkov«. Ker se tudi niso ustanovili novi organi za izvrševanje u s t a v n e preventivne kontrole, se lahko reče, da je ta s ces. naredbo iz leta 1866. popolnoma prenehala. Ostalo pa je načelo, da mora vsako nakazilo pred izvršitvijo pasirati računovodstvo, katerega glavna naloga pri preskušnji je bila baš ugotovitev, ali se giblje nakazilo v mejah budžeta. Ako je računovodstvo smatralo, da ne, sicer ni moglo zabraniti nakazila in niti naredbodavec niti računovodstvo ni moralo apelirati na kako višjo instanco. Naredbodavec je pa vedel, da ravna na lastno odgovornost, in na čast tem in računovodstvom bodi rečeno, da se je institucija praktično vobče obnesla.

Drugi korektiv ali točneje rečeno, tehnična prednost v ustroju detektivne metode same je bila ta, da med računskimi oddelki in najvišjim računskim dvorom sicer ni bilo nobene hierarhične zveze, da so se pa le vzdrževali izvestni stiki in sicer na ta način, da je najvišji računski dvor odrejal od časa do časa l u s t r a c i j e računovodstev po svojih o d p o s l a n c i h in s tem indirektno nadziral tudi naredbodavce. Tudi s to institucijo nismo imeli slabihkušenj. Ako se upošteva še, da si je najvišji računski dvor lahko dal predložiti k izvestnim partijam zaključnega računa, ki jih je odbral po svojem preudarku, tudi vse dokumente in akte, je izven dvoma, da je cit. ces. naredba z bistrim pogledom ustvarila zelo praktično organizacijo detektivne kontrole, ki je tudi v inozemstvu in literaturi našla priznanje.

Sicer jo je pa — mislim — D u n a j e w s k i skušalboljšati še na ta način, da je opomnil ministrstva na neko staro in baje še veljavno vladarsko odredbo, ki je določala, da je za kreditna prekoračenja in nepredvidene izdatke treba sporazuma s kontrolnim organom, t. j. najvišjim računskim dvorom. Da je kljub vsemu temu bivša avstrijska kontrola včasih, zlasti na visokih mestih, tudi odrekla — v spominu so še morda znatna kreditna prekoračenja ob gradnji alpskih železnic! — je resnica. Dasi pa je bilo to pripisovati v prvi vrsti brezbriznosti parlamenta, ki je zanemarjal tudi svojo kontrolno dolžnost in

si ne vem koliko let zaključnih računov sploh ni ogledal ter s tem naravno zavajal k laksnosti, če že ne računskega dvora, pa vsaj administrativo, je vendar gotovo, da je po sprejetju ustave osnovna ces. naredba iz leta 1866. v enem oziru sama postala pomanjkljiva, namreč da je najv. računski dvor tudi potem ostal izključno odgovoren vladarju. Jasno je, da se je s tem to, kar je bilo dotlej prednost, spremenilo v velik defekt že radi tega, ker je bilo na ta način onemogočeno direktno občevanje med računskim dvorom in parlamentom in je ta za kritiko onega, če sploh, zvedel še le po ovinku preko vlade. Karakteristično za bivši avstrijski parlamentarizem je, da se kljub večkratnim poskusom, od katerih je omeniti posebno osnutek *D u n a j e w s k e g a*, ni nikdar posrečilo spopolniti te vrzeli.

V bistvu enaka je bila organizacija kontrole na *O g r s k e m* (zakonski člen 18. ex 1870, 66. ex 1880, zlasti pa 20. ex 1897). Razlike napram Avstriji so bile v glavnem te-le: 1.) predsednik je bil odgovoren po zakonu o ministrski odgovornosti, 2.) računski dvor je kontroliral tudi državne dolgove, 3.) računovodstva so imela nekoliko večjo samostojnost nego v Avstriji, kar se je izražalo posebno v tem, da so bila tudi računovodstva naredbodavcev II. stopnje v kontrolnih poslih ministru neposredno odgovorna in da so morala nakazila, s katerimi se niso strinjala, periodično posebej izkazovati naj. računskemu dvoru, torej nekak rudiment preventivne kontrole.

Za *B o s n o* in *H e r c e g o v i n o* je posloval skupni naj. računski dvor, ki je bil ustanovljen že po vzpostavi dualizma z najv. odločbo z dne 9. aprila 1868 in ki je za njegovo organizacijo in poslovanje bila s to odločbo recipirana v Avstriji veljavna ces. naredba iz novembra 1866. Ali je bilo računovodstvo deželne vlade v *S a r a j e v u* organizirano bolj po ogrskem ali avstrijskem vzorcu, v tem trenutku ne morem točno odgovoriti. Sigurno se ni niti od enega niti od drugega mnogo oddaljevalo. Sicer pa sledi iz neznatnih diferenc med tema, da je vprašanje zelo postranskega pomena.

Karakteristično za kontrolo, kakor jo je našel prevrat na ozemlju bivše monarhije, je bilo torej dvoje: 1.) da je bil vrhovni organ *u p r a v n o* oblastvo, 2.) da je bila kontrola,

lahko se reče, vseskozi detektivna. Temu nasproti je imela bivša kraljevina Srbija v svoji najvišji kontrolni instanci t. zv. glavni kontroli organ z značajem in odgovornostjo s odnega oblasti, ki je glede nakazilne kontrole poslovalo preventivno. (Zak. z dne 1. julija 1892.)

Razlike so bile torej fundamentalne, a že od vsega početka toliko ublažene, da so prečanske pokrajine s prevratom ipso facto izgubile svoje dotedanje vrhovne kontrolne organe na Dunaju in v Pešti, a nobena narodnih vlad in njih naslednic, kar je čisto naravno, ni skrbela za nadomestilo, marveč se je kontrolno poslovanje povse prepustilo računovodstvu. S tem je bila naloga naše zakonodaje izdatno olajšana: in capite ni bilo treba žrtev. Zenačenje se je pa pripravljalo tudi pozitivno. Tako so bile finančne delegacije že z uredbo od 23. marca 1919, Služb. Nov. br. 15, ki regulira njihovo področje, glede računsko-kontrolne službe podrejene stari srbijanski glavni kontroli. Bilo je to sicer nepopolno, ker se je tikalo le delegacij, ne pa tudi drugih naredbodavcev, in tudi drugače brez posebnega praktičnega pomena, ker je izostala vsaka podrobnejša uredba, ki je ravno v teh stvareh pogoj za funkcioniranje — bilo je pa principiелne važnosti, ker se je v temelju načrtal nadaljnji razvoj. Druga odredba v isti smeri je bil zakon o proračunskih dvanajstinah za marec in april 1922, s katerim sta bila »nadzorstvo in pristojnost glavne kontrole (notabene tudi še srbijanske) razširjeni na vse finančne in druge naprave skladno s členom 18. ustave«. Tudi ta zakon je bil ne glede na to, da G. k. niti danes nima dovolj personala, da bi se pečala z nami, že zaradi tega le bolj akademične vrednosti, ker ji je ostalo slej ko prej nejasno, kako naj se uveljavlja kontrola po srbijanskih predpisih, ki pri nas niso publicirani; moralo bi bilo takoj priti do komplikacij, ako bi bila G. k. n. pr. hotela obesiti enemu naših uradnikov svoj kameralni proces. Važnejše kot oba ta poskusa so pa premembe v delokrogu naših računovodstev. S sklepom min. sveta z dne 30. decembra 1919, Sl. Nov. br. 20. ex 1920 je bila razširjena na vso državo večina članov zak. o državnem računovodstvu, med njimi zlasti čl. 65., ki daje blagajniku pravico, da odkloni izvršitev nakazila, ako meni, da je protizakonito ali v nasprotju s proračunom. Ker

more te pogoje po našem ustroju, posebno po uvedbi čekovnega prometa, ugotoviti samo računovodstvo, je jasno, da so dobila s tem naša računovodstva že trdnjšo pozicijo. Ravno omenjeni sklep min. sveta je bil potem uzakonjen in sicer z zakonom z dne 22. januarja 1922., Sl. Nov. br. 41., in končno z zak. od 22. maja 1922., Sl. Nov. br. 48. razširjen v s zakon o drž. rač. s spremembami, ki so se bile med tem časom izvršile. Sicer se pa samostojni značaj računskokontrolne službe poudarja tudi v pravilniku o zedinjenju računovodstev pri delegacijah v Ljubljani in Splitu Dr. br. 56.125 (Sl. Nov. br. 115 ex 1922), ki je v njem in sicer v čl. 6., št. 2 izrečno rečeno, da je računovodstvo »u vršenju računokontrolne službe... posve nezavisno od naredbodavca II. stepena«. Ni dvoma, da smo se z vsemi temi odredbami, ki datirajo še iz dobe, preden je zadobil moč zakon o G. k., kolikor toliko približali srbijski praksi.

(Dalje prih.)

Dr. Ivan Tavčar †. — Dr. Jakob Kavčič †.

Na isti dan, 22. februarja, smo položili k večnemu počitku dra. Ivana Tavčarja in dra. Jakoba Kavčiča. Oba sta umrla iste starosti in po enako dolgi, hudi bolezni. Bila sta si ožja rojaka in dobra prijatelja ves čas življenja, oba odličnjaka po duhu in srcu, enaka v ljubezni do svojega naroda. Ali dočim je bil dr. Ivan Tavčar po vsej zaslugi pokopan z vsem sijajem, glasno objokovan od vsega naroda, — spremljalo je dra. Jakoba Kavčiča na njegovi zadnji poti le nekaj narodove elite, ki je s pritajeno bolestjo zrla v novozkopani grob.

Zakaj pa jima vendar skupno posvečamo te-le posmrtni vrstice? Zato, ker ju oba gledamo v dobi, ko sta s skupnim delom pripravljala preokret v komaj pretekli borbi za enakopravnost slovenskega jezika in si tako pridobila oba velikih zaslug vprav na polju, na katerem smo slovenski pravniki, ponajveč v društvu Pravnika, hoteli narodu priboriti pravo, ugled in boljšo bodočnost.

Zamislimo se za trenutek v konec 70. let prejšnjega stoletja. Tedaj je bil žalosten pravni položaj slovenskega naroda. Slovenščina, ki se je bila vsled ustave iz l. 1867, zlasti vsled čl. XIX. o enakopravnosti vseh jezikov, začela nekoliko pripuščati v urade, tako da je dr. Razlagov Pravniki slovenski v svojih letnikih od 1870 do 1873 z najboljšimi nadejmi pripravljala njeno strokovno sposobnost, — je že tista leta bila po visokem političnem pritisku Auerperg-Lasserjeve dobe zopet zamorjena v uradih in zlasti tudi pri sodiščih med čistim slovenskim ljudstvom. Težko so to prenašali oni mlajši slovenski pravniki, ki so tedaj prihajali z dunajskega in graškega vseučilišča v domovino in stopali v sodno službo, polni novega narodnega navdušenja.¹⁾ Njim nasproti je stala falanga sodnih uradnikov, ki niso hoteli ničesar slišati o slovenskem uradovanju, deloma ker res niso znali jezika, največ pa, ker se ga niso hoteli učiti, marveč so ga iz šovinizma naravnost zaničevali. Osobito »višji« med njimi so ljubomorno gledali, da se ni slovenska beseda v aktih zapisala ali strankam izdala, in so bili vsi po koncu, če je kdo izmed slovenskih pravnikov poskusil tupatam kaj takega. Vse to vzlic ustavno proglašeni enakopravnosti in nekaterim starim jezikovnim naredbam, ki so rabo slovenskega jezika vsaj kolikor toliko dovoljevale. Slovenski pravniki so si dajali duška le v člankih, ki so jih priobčevali v »Slov. Narodu«. Imeli so nekateri v ta namen posebno »ligo« in zgodilo se je, da se je moral urednik Jurčič zagovarjati zaradi takega članka pred ljubljanskim senatom, zapisnikar razprave pa je bil avtor istega članka. Tako so si slovenski pravniki na tistem pomagali, večkrat s humorjem, da so ponagajali zagriženim nemškimi birokratom. Sicer pa so, kakor dr. Skofič, dr. Kavčič in Višnikar pisali poljudne razprave o pravnih stvareh v knjigah Mohorjeve družbe.

L. 1879 je nastopila na Dunaju vlada Taaffejeva, ki je potrebovala za svojo večino Slovanov, in je ministrski predsednik izpregovoril krilato besedo, da ne pusti Slovanov na steno pritiskati. V tej novi atmosferi je začel l. 1881 izdajati odvetnik dr. Mošè Slovenskega Pravnika. Dejanski urednik je bil njega koncipient dr. Ivan Tavčar, a marljiv sotrudnik dr. Jakob Kavčič. Med prvimi slučaji, ki jih je list priobčil, je pa bila odločba vrhovnega sodišča na Dunaju z dne 6. marca 1881, s katero je bil odlok sodišča v Kamniku v slovenski pravdi med dvema kmetoma samo zato kot ničeven razveljavljen, ker je bil izdan v slovenskem jeziku! Tega tudi

¹⁾ Imenujemo jih iz spomina: dr. Ferjančič (tedaj v Ptuj), Višnikar in dr. Kavčič (oba v Il. Bistrici), Nabernik (Kamnik), dr. Skofič (Kostanjevica), Julij Polec (Logatec), Globočnik (Vrhnika), T. Einspieler, dr. Voušek, — poleg starejših: Pleško (Vrhnika), Martinak (V. Lašče), Levičnik (Ptuj), Vojska (Novo mesto), dr. H. Dolenc (Ljubljana) in seveda Bogdan Ternovec, tedaj v Sežani.

mirna slovenska duša ni mogla potrpeti. Ali po vseh tedanjih okoliščinah sodimo, da so protesti, ki so se zoper to in sploh zoper zapostavljanje slovenščine pojavili, imeli zategadelj uspeh tako na globoko in široko, ker jih je podpiral dr. Ivan Tavčar kakor ljudje s svojimi članki v »Sl. Narodu« in »Slov. Pravniku«. Njegova beseda je bila bič, in tega je bilo treba. Uspeh je bila — jezikovna naredba ministra dra. Pražáka iz l. 1882, ki se je z njo položil temelj novemu slovenskemu uradovanju, uspeh pa je bil tudi moralen, ker je odločen in deloma brezobziren nastop, ki ga je dr. Tavčar tudi kasneje uveljavljal, bil jamstvo vsem, da se bodo branile pravice jezika odločno in branili tako tudi tisti, ki mu bodo dajali veljavo. Lepo in hitro se je potem razmahnilo slovensko uradovanje, zlasti tudi zategadelj, ker je pravosodni minister Pražák, največ po nasvetih svojega tedanjega pomočnika Alberta Levičnika, nekaj let skrbel za to, da se pravniki slovenske narodnosti niso zapostavljali, marveč so prihajali na mesta, ki so njihovim zmožnostim pristojala.

Dr. Mošetov Slov. Pravnik, pri katerem je, kot rečeno, dr. Jakob Kavčič odlično sodeloval, je žalibog prenehal koncem l. 1883, ker je dr. Ivan Tavčar otvoril svojo pisarno in naslednja leta pisal svoj klasičen »poduk o najpotrebnejših zakonih«, ki je pod naslovom Slovenski Pravnik izhajal v snopičih Mohorjeve družbe od l. 1883—1888 in ki ostane vzornik v poljudni pravni literaturi.

Dr. Kavčič je prišel l. 1886 iz Ilirske Bistrice v Ljubljano kot substitut k drž. pravdništvu. Tu je že bil tudi dr. And. Ferjančič. Na čelu dež. sodišča je stal dr. Kočever, svétniki so bili dr. Gertscher, Pleško in Martinak. Deleg. okr. sodišče je vodil Ivan Vencajz. Same premembe vsled naklonjenosti ministra Pražáka v prosopeh enakopravnosti. Dr. Ferjančič je bil izvoljen za državnega poslanca in je nadalje interveniral za takšne premembe. Pri neki priliki je dobrohotni minister izrekel željo, da naj bi zopet oživel slovensko pravniško glasilo. To je vplivalo in l. 1888 je zopet začel izhajati Slov. Pravnik. Sporazumno z imenovanimi faktorji dež. sodišča je prevzel uredništvo avskultant dr. Babnik. List je prinašal izborno vsebino v odbranem jeziku in po zaslugi dra. Babnika je dobil sistematiko, ki je morala prepričati vsakogar o resnem stremljenju domačih pravniških moči. Steber lista je bil dr. Jakob Kavčič, ki je zlasti v celi vrsti svojih »pravniških razgovorov« izražal pomen tega stremljenja in živahno budil na delo, celo tako, da so mu nekateri zamerjali odkrito besedo.

V jeseni l. 1888 je po odstopu dra. Pražáka začel iz pravosodnega ministrstva pihati nekoliko drugačen veter. Ta je ohladil oficialno navdušenje nekaterih pri Slovenskem Pravniku, toda ne pri glavnih činiteljih, dru. Babniku in dru. Kavčiču. Za nadaljevanje lista je bilo treba ustanoviti društvo Pravnik. Tu se spominjamo, s kako vnemo so pripravljali to ustanovitev med starejšimi dr. Ferjančič, I. Vencajz, dr. Kavčič in dr. Ivan Tavčar. Dne 26. januarja

L. 1889 je imelo društvo Pravniki svojo ustanovno skupščino, ki je izvolila za društvenega načelnika odvetnika dra. Papeža. Tako je bilo rešeno slovensko pravniško glasilo in je pričelo združeno delovanje po stanovitnem programu. Koj prvo leto je izšel prvi zvezek društvene zbirke zakonov s kazenskim zakonom, uredil ga je hitro in nič manj temeljito dr. Jakob Kavčič in založništvo je preskrbel dr. Ivan Tavčar kot predsednik Narodne tiskarne. Pa ni še preteklo drugo leto, ko je dr. Jakob Kavčič priredil že za nadaljnji zvezek zbirke kazenskopravdni red, ki je takisto izšel v založbi Narodne tiskarne. Društvo je tudi takoj šlo na delo za slovensko pravno terminologijo ter razdelilo slovenske zakonike med svoje člane, da so iz njih odbrali pravne termine in izraze. Prvi, ki se je odzval tej nalogi, je bil dr. Kavčič. Poleg tega je nekaj let deloval v društvenem odboru in zalagal list redno z odločbami kasacijskega sodišča. Znamenito je nastopil na društvenem shodu l. 1890, ko je imel govor k resoluciji, sklenjeni v deželnem zboru kranjskem zastran ustanovitve slovenske pravne akademije v Ljubljani. Po geslu, da bodimo — sami sebi na korist — odkritosrčni, kaj da ta čas zmoremo, je priporočal začasno le slovensko pravno akademijo za predmete judicialnega in političnega državnega izpita po vzoru bivših ogrskih pravnih akademij. Ali pri tem se ni odrekal idealu slov. vseučilišča, oziroma slovenske pravne fakultete. Njegova izvajanja so se zares odlikovala kolikor po govorniški obliki, toliko po jedrnatih argumentaciji. Istega moštra se je pokazal dr. Kavčič leto kasneje, ko se je v Slov. Pravniku pod naslovom »Slovenska pravna akademija in nazoni sedanje državne uprave« baval obširno z odgovorom naučnega ministra na zahtevo, ki jo je izražal posl. Šuklje v budgetnem odseku, da naj bi se na graškem vseučilišču vsaj nekateri, za prakso najvažnejši predmeti pravniške discipline, predavali v slovenskem jeziku. Minister je odgovoril, da bi uvedba paralelnih predavanj v slovenskem jeziku na juridični fakulteti v Gradcu pomenila končno delitev te fakultete, v kar se sploh ne mara spuščati, ampak le konstatuje, da se izražena želja tačas in v danih razmerah sploh ne da izvesti, ker bi ne bilo za to sposobnih znanstveno izobraženih docentov, tako da bi ta paralelna predavanja, ki bi jih morali imeti praktiki, bila potisnjena na jako nizek nivô. Dr. Kavčič je temeljito zavrnil ta ministrov odgovor, češ, nalašč in premišljeno sega dalje, nego skromna želja, katero je izrazil posl. Šuklje. Poudarjal je, da vprašanja o pravni vzgoji in izomiki slovenskih pravnikov v slovenskem jeziku ne bo moči reševati edino s strogo akademičnega stališča in po načelih naučne teorije, nego bo se obenem ozirati tudi na dejanske potrebe in razmere. Znanstveno izobraženih docentov, zakaj jih nima slovenski narod? Kar čez noč se ministru ne bodo ponujali zreli slovenski pravni docenti, — kadar pa državna uprava pokaže svoje zanimanje za znanstveno gojitev slovenskega pravoslovja, tedaj se bodo izmed priznanih bistrih in zmognih slovenskih pravnikov oglala-

sili kmalu taki, ki bodo dokazali zmožnost in sposobnost za docenturo. Sodba ministra o vrednosti teoretičnega znanja praktičnih pravnikov vidi se dr. Kavčiču preostra in, tako splošna, neopravičena. Kakor med teoretiki niso sami znanstveni svetilniki, tako tudi med praktiki niso vsi enaki; dobe se tudi med praktiki zastopniki pravne vede, ki se ne ustrašijo diskusije s teoretiki o sedaj veljavnem pravu. Poglejmo sodbe našega vrhovnega sodišča, kjer so izkušeni praktiki in med njimi tudi možje iz našega naroda! V teh sodbah se združuje nekako praksa in teorija po taki meri, da se čitajo mnoge kakor akademične razprave, tako da boljših in preciznejših nismo dobili iz peresa teoretikov. Kadar bo dovzeten in nadarjen praktik dobil poklic za akademična predavanja, si bo kmalu prisvojil tudi tisto znanstveno metodo akad. predavanja in učenja, ki ga bo dvignila v tej stroki na »znanstveni nivo«. Iskati takih moči je stvar državne uprave, nikakor pa ne sme ona čakati, da se jej bodo kar zastoj ponujale.

Z dolgo vrsto teh in drugih misli je dr. Kavčič logično pobijal tedanje naše nasprotnike in končno ponavljal, da odgovor naučnega ministra v tej negativni odločnosti ni utemeljen. Danes, ko vemo, kako smo si osnovali v Ljubljani svojo juridično fakulteto, je prav, da se spominjamo te dr. Kavčičeve odločne, pa elegantne ekspologije.

Ako se je znabiti dr. Jakob Kavčič pri tem sebe samega štel med one praktike, katerim »a priori« ni odrekati sposobnosti za predavanje pravne discipline, mu nihče ne bi mogel očitati neskromnosti. Po svoji temeljiti pravni izobrazbi in po svoji bistroumnosti, ne manj po svoji vestnosti in govorniški nadarjenosti bil bi vprav dr. Kavčič tisti čas v prvi vrsti poklican, da bi zasedel slovensko pravniško stolicu.

Kmalu potem se je dr. Kavčič začel umikati iz tega ožjega javnega delovanja in žalibog ni več nastopil niti v društvu, niti v Slov. Pravniku. L. 1905 je bil po odličnem delovanju v prizivnem senatu ljubljanskega sodišča imenovan za predsednika okrožnemu sodišču v Novem mestu. Pa že po 5 letih se je dal nepričakovano upokojiti in vzel, primeroma zgodaj, v 60. letu svoje dobe, slovo od svojega poklica, ki ga je tako zvesto in vrlo izvrševal. Bilo je to gotovo v zvezi z žalostnim dejstvom, da je bil malo poprej, deloma s podporo nesrečne slovenske politike, imenovan za predsednika deželnemu sodišču v Ljubljani njegov mlajši tovariš nemško-nacionalnega mišljenja. Upokojenega dra. Kavčiča, ki se je preselil v Ljubljano, je Slov. Pravnik (št. 4 iz l. 1911) javno prosil, naj bi se »zopet ozrl po tistem svojem peresu, katero je svoje dni tako izborno zastavljal na ledini domačega pravnega slovstva, — sebi v tolažbo, nam drugim pa v pouk«! Ta apel ni pomagal. In če smo ga zasebno nagovarjali, odvrčal je tiho — le z bridkim nasmehom.

Dr. Ivan Tavčar ni poznal resignacije. Njegova energija je rastla ob odporu, če je nanj naletel. Njegov veliki talent je hotel udej-

stvovanja in ga je tudi povsod dosegel. Dr. Ivan Tavčar je posul narodno polje s svojimi literarnimi deli in javnimi zaslugami, da ga je komaj popisati mogoče. Dr. Jakob Kavčič je komaj toliko zapustil, da se dá presoditi njegova vrla zmožnost. Škoda! V dobi, na katero smo se ozrli s slovenskega pravniškega stališča, sta nam oba svetli podobi. Lepo ju je bilo videti, visoki postavi, kadar sta govorila zvočnim glasom, eden javen obtožitelj, drugi zagovornik. Kazala sta govorniško umetnost vsak svoje vrste, dr. Kavčič umerjeno, stvarno, na razum obrnjeno, dr. Tavčar vzletno, slikovito, v srce segajočo. Oba sloga smo potrebovali, žal, da je dr. Kavčičev ostal največ le v aktih in sodbah.

Obeh poštenih in značajnih mož se sodobniki spominjamo s posebnim spoštovanjem in zgodovina naše pravne borbe bo vedno kazala na njune vrline in zaslužna dela.

—n.

Književna poročila.

Dr. Metod Dolenc: Sadašnji položaj kaznenopravnog zakonodavstva Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Nakladom Ig. pl. Kleinmayr & Ferd. Bamberg v Ljubljani, 1923, str. 38.

Naš znani kriminalist dr. Metod Dolenc je s tem delom ustregel splošni potrebi, da se zberejo v pregledni obliki vse nove uredbe in zakoni, ki se nanašajo na razvoj kazenskopravnega zakonodavstva v naši državi. Že radi tega bo delo dobro došlo ne le teoretikom, ampak tudi praktikom. Profesor dr. Dolenc je izdal svoje delo v srbohrvatskem jeziku in nakazal s tem pot našim znanstvenikom, da seznani s svojimi deli tudi širši krog pravnikov, ker se končno knjige ne morejo pisati za krog bralcev, ki je že s početka omejen. Delo je razdeljeno v štiri poglavja. V prvem poglavju navaja pisec uredbe do Vidovdanske ustave, v drugem uredbe po ustavi, v tretjem poglavju razpravlja posebej o načrtu novega kazenskega pravnega reda, v zadnjem pa drastično opisuje današnjo legislativo in svari vse prizadete faktorje, kako se ne smejo delati uredbe in zakoni, kazoč na posledice nepremišljenih zakonov, ko navaja: »A još gori uticaj na praksu vidimo u tome, što se nekoji zakoni u praksi ne izvadjaju, što se njihova egсистенca ignoriše. A gde ostaje onda autoritet zakonodavnoga tela«.

To dejstvo pa ni morda posledica političnega avtonomizma ali separatizma, temveč neizogibna posledica nedostajanja tehnike v izražanju, če tudi še tako srečne zakonodavčeve misli. Pisec kliče čimprejšnjo od pomoč »odozgo«. Mnenja je, da bi potrebne korekture mogel nuditi senat, kot drugi dom narodnega zastopništva. Vendar pa je vprašanje, ali bi

mogel dati senat to nujno odpomoč, če bi naj bil sestavljen le po načelih partizanstva, kakor smo žalibog to doživeli v zadnjem času celo pri predlogih za sestavo naših najvišjih upravnih sodišč. Naj bi bile kritične primedbe piščeve spodbuda za stalni zakonodavni svet pri ministrstvu pravde, da uveljavi svojo avtoriteto in doseže — za kar ni treba zakona — za mejsebojno interno poslovanje v ministrstvih, da ne zaglej noben zakonski osnutek belega dneva, dokler ni o njem razpravljaj zakonodavni svet ministrstva pravde. To bi bila pot, po kateri bi prišli do zakonov, ki se dajo izvrševati v praksi in bi prenehalo sedanje dejstvo, da izdeluje eno ministrstvo zakonske načrte brez vednosti drugega, brez ozira na različne, v naši državi še veljavne pravne sisteme in ne glede na to, da uvajajo z novimi zakoni pravne institute, s katerimi si praksa ne more drugače pomagati, kakor da jih sploh ne porablja.

Posamezno bi bilo pripomniti, da zakon o posesti in nošenju orožja z dne 18. februarja 1922 ni razveljavil avstrijskega orožnega patenta. Novi zakon razveljavlja le nasprotujoče si določbe prejšnjih zakonov, predvideva tudi poseben pravilnik, ki ga pa do danes še ni. Dokler pa pravilnika k zakonu ni, tudi zakona ni moči izvajati. Zato pa avstrijski orožni patent še naprej živi in ga sodišča porabljajo slej kot prej. — Poslovanja radi carinskih prestopkov so se naša sodišča srečno otresla, ker obstoje v Sloveniji še dohodarstvena sodišča, ki izrekajo na podlagi carinskih preiskav kazni zapora. Zanimiva bo za širšo javnost navedba, da ne velja za naše kraje vojaški kazenski zakon in vojaški kazenski pravdni red, ki sta bila z dnem 18. avgusta 1919 proširjena na celo državo, ker nista bila v roku petih mesecev predložena zakonodavnemu odboru. Poraba obeh zakonov je povzročala sodiščem neprilike, dokler sta veljala pri nas, ker nista bila povsebinsi pri nas razglašena. Sedaj civilna sodišča sploh ne bodo mogla soditi tudi strogo vojaških deliktov v primerih § 15 srb. voj. kaz. pr., po kateri določbi se izročajo civilnim kazenskim sodiščem vsi obtoženci, ako so obtožene za kazniva dejanja osebe, ki spadajo pod vojaška sodišča, in osebe, ki spadajo pod civilna kazenska sodišča.

Radi popolnosti bi bilo še omeniti, da je bila konvencija, sklenjena dne 28. oktobra 1879 med kraljevino Srbijo in Italijo in ki urejuje izročitev hudodelcev, razširjena na celo državo in da velja po naredbi z dne 10. junija 1919 št. 525 Ur. l. za Slovenijo in Avstrijsko republiko radi izročitve hudodelcev načelo največje ugodnosti.

Želeti bi bilo, da bi kritične pripomnje gospoda pisca našle pravilnata in čim prej tem bolje dosegla dobri namen, ki ga gospod pisec poudarja v svojem predgovoru.

Nagode.

Razne vesti.

V Ljubljani, meseca maja 1923.

— (Kronika društva Pravnika.) V dneh 24. marca in 11. aprila je predaval finančni delegat g. dr. K. Šavnik »O ustavni (politični) kontroli državnega gospodarstva«. Temeljito in vrlo zanimivo predavanje izide tudi v Slov. Pravniku. — Dne 10. maja je priredilo društvo v zvezi z Zagrebčani pravniški izlet. Po predlogu Zagrebčanov se je izbralo mesto Krško ob Savi. Izleta so se udeležili v mnogobrojnem številu pravniki vseh strok; bilo jih je iz Slovenije okoli 70, zagrebških tovarišev pa je došlo nad 80. Dopoldne so si ogledali izletniki mesto z bližnjo okolico, po obedu, ki radi velikega števila, žal, ni mogel biti skupen — pa so pohiteli mimo Šrajbarskega turna v bližnji Leskovec. Tu se je razvila lepa in prisrčna zabava, vrstile so se napitnice za napitnico in omenjali prvi načrti za bodoče pravniške zборе. Škoda le, da se je moral del izletnikov radi neugodnih železniških zvez ločiti od drugih in vrniti še pred večerom proti domu.

— (Osebnosti vesti.) Za velikega župana ljubljanske oblasti je imenovan dr. Miroslav Lukan, doslej poverjenik za agrarno reformo. — Pri upravnem sodišču v Celju so imenovani: za predsednika dvornik svetnik dr. Ivan Vrtačnik, za sodnika vladni svetnik dr. Henrik Steska in finančni svetnik Ljudevit Brence. — Za deželnosodnega svetnika v Novem mestu je imenovan dr. Gustav Barle, namestnik državnega pravdnika. Dalje so imenovani: sodnik Alojzij Debeljak za okrajnega sodnika in sodnega predstojnika na Brdu, za sodnike: sodniki za okrožje in sicer dr. Hedvik Jelušič za Maribor, Rajko Lederhas za Ljubljano, dr. Ernst Rosina za Dolnjo Lendavo, Josip Rus za Gornjo Radgono, dr. Stanko Žitko za Ljubljano, Mirko Detiček in Josip Kolšek za Brežice, dr. Ivan Petsche za Črnomelj; za sodnike za okrožje avskultanti: Fran Detela, dr. Maks Peterlin, dr. Vinko Zorc, dr. Josip Novak, dr. Ludovik Lobe, Anton Lovšin; za avskultante pravni praktikanti Franjo Kalin, dr. Aleš Peršin, dr. Vladimir Muha, Franjo Gorenc in Ferdinand Kvas. Premeščeni so okrajni sodnik dr. Fran Ženko v Ljubljano, sodniki Ivan Trinkavš v Maribor, dr. Janko Košan v Celje, Artur Mrevlje v Ptuj in Stanko Bregar na Vrhniko. — Šef urada za oblastno zaščito dece dr. France Goršič je imenovan za načelnika oddelka za socialno politiko. — Iz upravne službe: za prov. vladne koncipiste so imenovani dr. Amon Šraj, Leopold Eiletz, dr. Dragotin Škrinjar, Jakob Počkaj, Egon Bayr, dr. Josip Orožin in Heribert Svetel; def. vodstvo politične ekspoziture v Mozirju je podeljeno okrajnemu komisarju Janku Osojniku; premeščeni

so okr. glavar dr. Ivan Lininger v Ljubljano, okrajni komisariji dr. Anton Farčnik in Franc Voušek v Celje, dr. Lovro Hacin v Radovljico, dr. Janko Vidic v Brežice, dr. Tina Čuš v Kočevje in koncipist Franc Vabič v Ptuj. — Pri gradbeni direkciji so pomaknjeni tajniki dr. Reinhold Kerschbaumer v VII. čin. razred, dr. Iko Est in dr. Stanko Novak v VIII. čin. razred. — Višji policijski komisar Gustav Puš je premeščen v Maribor, policijski komisar dr. Vojteh Strnad v Mursko Soboto. — Za notarja v Mariboru je imenovan notarski kandidat Ivan Ašič. — Odvetniško pisarno so otvorili: dr. Srečko Rupnik v Šmarju pri Jelšah, dr. Josip Režek v Novem mestu in dr. Ivan Šusteršič v Ljubljani. — Upokojeni so: Veliki župan dr. Viktor Baltič, okrajna glavarja dr. Rudolf Steinmetz in Miroslav Sima - Gall. — Umrli so: dr. Ivan Tavčar, odvetnik v Ljubljani, dr. Jakob Kavčič, predsednik okrožnega sodišča v Novem mestu v pok., dvorni svetnik v pok. dr. Franc Voušek, višji deželnosodni svetnik v pok. Josip Sitter, sodnik Miroslav Schmidinger in notarski kandidat Elija Viljem Traun. — Iz državne službe so stopili: namestnik drž. pravdnika dr. Jakob Hodžar, sodnika dr. Ivan Šlibar, dr. Dominik Drnovšek in avskultant dr. Janko Drnovšek.

— (Dr. Karel Verstovšek †.) Dne 28. marca t. l. je preminul v Mariboru dr. Karel Verstovšek, gimnazijski profesor, bivši državni in deželni poslanec pod Avstrijo, dolgoletni štajerski deželni odbornik in po prevratu poverjenik za uk in bogočastje pri Narodni vladi v Ljubljani. Njegovo delovanje v občo narodovo korist zasluži, da se ga hvaležno spomni tudi glasilo slovenskih pravnikov. V narodnih zadevah ga je vodilo vedno in povsod tudi še v njegovi bolezni mladeniško navdušenje. Z ognjevitostjo mladega slovenskega rodoljuba je povzel koj po prevratu v takratni Narodni vladi iniciativo za ustanovitev slovenske univerze, sklical že decembra meseca leta 1918. posebno anketo v svoje uradne prostore, ki ji je bil predsednik in iz katere je izšla vseučiliška komisija. Ideja slovenske univerze mu je bila ideal, za kojega udeleženje treba zastaviti vse moči in sile brez ozira na vse stvarne pomisleke in težkoče. Spomladi leta 1919. se je podal navzlic svoji bolehnosti celo na daljno pot v Beograd in tam s svojo vztrajnostjo, vnemo in prepričevalnim nastopom izposloval, da je vnesel minister prosvete Ljuba Davidović v državni proračun za slovensko univerzo postavko 1.000.000 kron. S tem je bil ustvarjen temelj za naš najvišji kulturni zavod, ki je začel nekaj mesecev pozneje živeti in se razvijati. Vsi, ki čutimo, da je prinesla univerza Slovencem novega duševnega poleta, da pomeni posebnost tudi slovenskim pravnikom novo dobo živahnega, strokovnega delovanja, bomo ohranili dr. Verstovšku trajan spomin.

Dr. Kušej.

— (Uradni dnevi v Sloveniji.) Uradni dnevi v smislu § 29. zak. org. sod. in §§ 54—61. sodn. opr. so bili o prevratu dovoljeni v 37 krajih, po prevratu so se dovolili v nadaljnjih 16 krajih, od teh jih je odpadlo šest vsled plebiscita, sicer ukinjenih ali ustavljenih je bilo, večina

med vojno, del tudi po prevratu, 29, tako da se jih je koncem leta 1922. vršilo samo 18 (koncem leta 1918.: 15, leta 1919.: 23, leta 1920.: 15, leta 1921.: 15). Ukinjali in ustavljali so se uradni dnevi zaradi pomanjkanja sodnikov, nezadostnih kreditov, premale zaposlitve, zlasti sta odločevala prva dva razloga.

Uspeh je bil v razdobju 1918—1922, torej v petih letih, ta: Posameznih uradnih dni se je obavilo 800, povprek je vsak uradni dan trajal šest ur. V teh šestih urah se je opravilo povprek: na zapisnik se je sprejelo $\frac{1}{2}$ tožbe, opravila sta se dva poravnalna poskusa po § 433 c. pr. r., $\frac{1}{2}$ drugega spornega opravila, sprejela se je $1\frac{1}{4}$ smrtovnice, opravili: $1\frac{1}{2}$ zapuščinska razprava, dve drugi zapuščinski opravili, $\frac{1}{2}$ varstvenega računa, 12 drugih varstvenih poslov, 4 kazenska opravila (predlogi, ovadbe, razprave, zlasti zaslišanje prič), 1 poveritev, več nego 7 ustnih pojasnil. Vabljenih je bilo na posamezen uradni dan povprek 31 oseb, prostovoljno je pristopilo 11. Povprek je vsak uradni dan državo veljal 68 Din 34 par. Obisk je bil seveda v raznih krajih jako različen; to zavisi od velikosti okrožja, za katero se vrši uradni dan, od značaja prebivalstva, pa tudi od sodnika. Tudi stroški za poedini uradni dan so jako različni po razdaljah in prometnih zvezah.

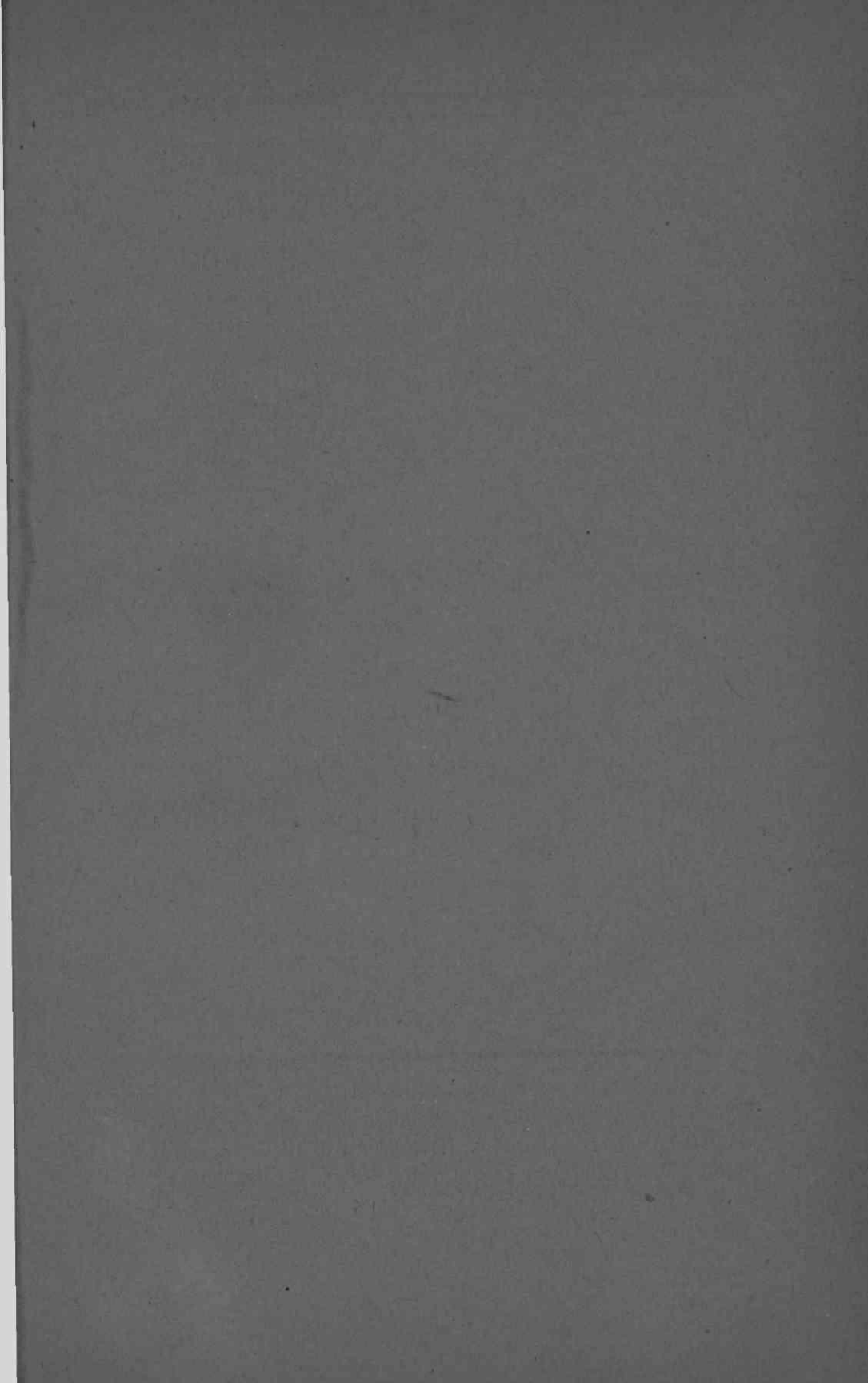
Vidi se, da so se uradni dnevi povprek dobro izkoriščali. Zlasti koristni so bili za stranke, kar se tiče nespornih poslov, za te se tudi najbolj upotrebljajo. Če računimo, da je vsaka od vabljenih in prostovoljno došlih oseb prihranila izdatkov in zamude časa samo 10 Din, kar je gotovo jako skromno računjeno, so stranke za vsak uradni dan prihranile nad 400 Din, šestkrat toliko kakor je država izdala zanj. Država prihrani zlasti v kazenskih stvareh pričnine. So uradni dnevi, ki so zaradi tega za državo naravnost »aktivni«.

Vobče se je naprava uradnih dni brez dvoma dobro obnesla; želeli bi bilo ne le, da bi jo nadalje omogočali novi procesni in organizacijski zakoni, nego tudi da bi zadostni krediti in zadostno število sodnikov dovolili vzpostavitev onih opuščenih uradnih dni, ki bi še bili potrebni. Nekaterih pa najbrže res ni treba več.

Dr. Šk.

— (Pomožnemu osebju državnega sveta kot vrhovnega upravnega sodišča gredó sodniške doklade.) Na tožbo tajnikov in pisarjev državnega sveta proti rešitvi finančnega ministrstva, da pomožnemu osebju državnega sveta ne gredo sodniške doklade, je državni svet, VI. oddelek, dne 16. januarja t. l. razveljavil rešitev finančnega ministrstva in odločil, da pripadajo temu osebju sodniške doklade (glavnim in drugim tajnikom po 600 Din, pisarjem po 200 Din mesečno).

Nove publikacije pravne fakultete v Ljubljani.

*I. Zbornik znanstvenih razprav I. letnik 1920/21. Cena 25 D.
19½ pol.*

Razprave: Bilimovič: Nekoliko misli o narodno-gospodarski vedi; Dolenc: Pravosodstvo pri novomeškem inkorporiranem uradu nemškega viteškega reda v l. 1721 do 1772; Jasinski: Kaj je najpotrebnejše za slovansko primerjalno pravno zgodovino; Krek: Pomen rimskega prava nekdanj in sedaj; Kušej: Codex iuris canonici in njegov pomen za cerkev in državo; Lapajne: Kolizijske norme civilnega medpokrajinskega prava v kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev; Pitamic: Nove smeri v pravni filozofiji; Skumovič: O dokazni moči trgovskih knjig; Škerlj: Uredba o zaščiti industrijske svojine.

II. Zbornik znanstvenih razprav II. letnik 1921/22. Cena 35 D. 12 pol.

Razprave: Žolger: Kršitev mednarodnih obveznosti in njena pravna posledica (mednarodna krivica); Pitamic: Državno in meddržavno pravo pod vidikom enotnega sistema; Lapajne: Meddržavno in medpokrajinsko stečajno pravo kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev; Kušej: Posledice državnega preobrata na polju patronatnega prava; Dolenc: Kriminalnopolitična presoja določil zadnjega odstavka čl. 12 Vidovdanske ustave (Kanceljparagraf).

III. Dr. Milan Škerlj: Menično pravo 1922. 18 pol (učbenik). Cena 35 dinarjev.

Naroča se pri vseh knjigarnah kakor tudi naravnost pri juridični fakulteti v Ljubljani. Kdor naroči oba Zbornika skupaj in pošlje poštino, dobi obe knjigi Zbornika za 50 dinarjev.

Naročnina za »Slovenski Pravnik« za leto 1923 znaša 50 dinarjev. Gg. naročniki naj jo pošljejo g. dr. Josipu Lavrenčiču, odvetniku v Ljubljani (Dalmatinova ulica). Ravnotam se dobe tudi vsi prejšnji letniki »Slov. Pravnika«. Cena za letnik 1922 — 40 Din, za 1921 — 25 Din, za 1920 — 20 Din, ostali letniki po 15 Din.